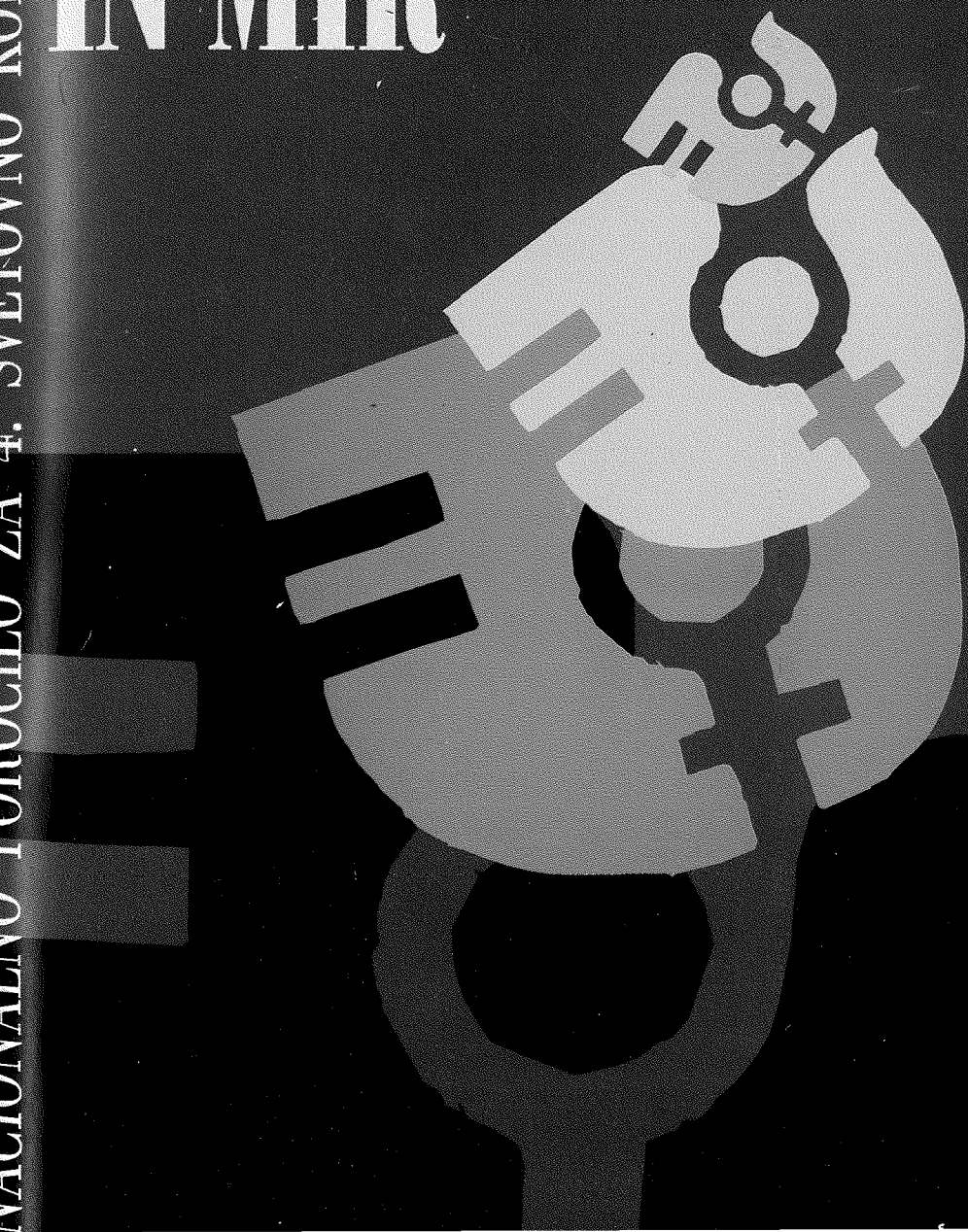

U R A D Z A
ZENSKO POLITIKO

NACIONALNO POROČILO ZA 4. SVETOVNO KONFERENCO O ZENSKAH

AKCIJA ZA ENAKOST, RAZVOJ IN MIR

NACIONALNO POROČILO
ZA 4. SVETOVNO KONFERENCO O ŽENSKAH

AKCIJA ZA ENAKOST, RAZVOJ IN MIR

U R A D Z A
ŽENSKO POLITIKO

NACIONALNO POROČILO
ZA 4. SVETOVNO KONFERENCO O ŽENSKAH:
AKCIJA ZA ENAKOST, RAZVOJ IN MIR

UREDNIKA
Vera Kozmik

IZDAJATELJ
Vlada Republike Slovenije
Urad za žensko politiko

Za izdajatelja
Vera Kozmik

ZALOŽBA MIHELAC

Za založbo
Jaro Mihelač

OBLIKOVANJE NASLOVNICE
Jurij Kocbek

NATISNILA
Tiskarna Ljubljana

ISBN 961-201-096-x

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

396(497.12)

NACIONALNO poročilo za 4. svetovno konferenco o ženskah: Akcija
za enakost, razvoj in mir / [urednica Vera Kozmik ; izdajatelj
Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko] [Ljubljana]
: Mihelač, 1994

ISBN 961-201-096-x

1. Akcija za enakost, razvoj in mir 2. Action for equality,
development and peace 3. Kozmik, Vera 4. Slovenija. Vlada. Urad za
žensko politiko 5. World Conference on Women (4 ; 1995 ; Beijing).
I. Svetovna konferenca o ženskah (4 ; 1995 ; Beijing) glej World
Conference on Women (4 ; 1995 ; Beijing)
42376704

Pričujoče nacionalno poročilo o položaju žensk v Republiki Sloveniji sodi v okvir pripravljanih dejavnosti na četrto svetovno konferenco o ženskah z naslovom Akcija za enakost, razvoj in mir, ki bo potekala septembra 1995 v Pekingu. Splošni cilji konference, ki se je bodo udeležile različne mednarodne vladne in nevladne organizacije in telesa, odgovorna za pospeševanje enakosti žensk in moških, so:

- presoditi delo, ki je bilo že opravljeno pri uresničevanju nairobijskih strategij iz leta 1985 za napredovanje žensk (tega leta je bila v Nairobiju, Kenija, svetovna konferenca o ženskah, na njej je bil kot pomemben vir in spodbuda za najrazličnejše razvojne aktivnosti sprejet dokument "Nairobijske dolgoročne strategije za napredovanje položaja žensk")
- obravnavati ključna vprašanja, opredeljena v resoluciji OZN, kot tudi tista, ki predstavljajo temeljno oviro za napredek večine žensk - učinkovito sodelovanje pri odločanju, revščina, zdravje, izobraževanje, nasilje, človekove pravice, ženske in mir.
- oblikovati pobudo za napredovanje žensk v družbi, da bi bile dobro pripravljene za izpolnjevanje izzivov in zahtev 21. stoletja, za politični, ekonomski, znanstveni in tehnološki razvoj.

Na podlagi tako opredeljenih ciljev bo konferenca sprejela konkretna in zgoščena izhodišča, ki bodo sposobna pripeljati do izvedljive, učinkovite in hitre akcije, katere osnovni namen je doseči enakost, razvoj in mir.

S sklepom Vlade Republike Slovenije je bil Urad za žensko politiko imenovan za glavni nacionalni center, odgovoren za začetek in spodbujanje nacionalnih pripravljanih dejavnosti. Priprava na konferenco se je - v skladu s priporočilom Komisije za status žensk pri Združenih narodih - pričela s pripravo nacionalnega poročila o položaju žensk v Republiki Sloveniji. Sekretariat Organizacije združenih narodov je pripravil osnovne smernice (metodologijo), zavezujoče za vsa nacionalna poročila - ne le zato, da bi olajšal delo, ampak tudi in predvsem zato, da bi s standarizacijo omogočil njihovo primerjavo, zagotovil analitično vrednost ter vpliv pri doseganju konsenza na regionalnih pripravljanih konferencah (Evropska regionalna konferenca bo oktobra 1994 na Dunaju) in seveda tudi na svetovni konferenci.

Da bi bilo poročilo strokovno pripravljeno in bi resnično zajelo vsa področja, določena v resoluciji Komisije o statusu žensk (št. 37/7), je urad imenoval strokovni nacionalni odbor, zadolžen za pripravo poročila, ki ga sestavljajo predstavnice ustreznih vladnih resorjev in strokovnjakinj iz civilnih institucij. Pri pripravi nacionalnega poročila so sodelovale: mag. Eva D. Bahovec, raziskovalka, Pedagoški inštitut, Judita Gorjup - Boljka, višja strokovna sodelavka, Urad za priseljevanje in begunce, mag. Vlasta Jalušič, direktorica, Mirovni inštitut, Sonja Lokar, predsednica Ženskega foruma pri Združeni listi socialnih demokratov, Irena Megušar, svetovalka ministra, Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo, Metka Mencin, mlada raziskovalka, Fakulteta za družbene vede, dr. Mojca Novak, predavateljica, Fakulteta za družbene vede, mag. Dunja Obersnel Kveder, Inštitut za varovanje zdravja RS, mag. Darja Zaviršek, predavateljica, Visoka šola za socialno delo, Nevenka Zaviršek, svetovalka ministrice, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in zaposlene na Uradu za žensko politiko.

Poročilo, ki ga je izdal Urad za žensko politiko, pomeni šele začetek dejavnosti pred četrto svetovno konferenco. Upamo, da bodo zbrani podatki dobra osnova za pregled in oceno stanja, predvsem pa primerna podlaga za tisto, kar želi na nacionalnih ravneh vzpodbuditi resolucija OZN: razmislek o strateških ciljih za doseg enakosti. In nenazadnje, poročilo bo lahko služilo tudi kot izhodišče pri pripravi srednjeročnega in dolgoročnega programa dela Urada za žensko politiko.

Ljubljana, avgust 1994

Vera Kozmik
Direktorica Urada za žensko politiko

PREDGOVOR	3
UVOD	7
SEZNAM TABEL	9
1. NEENAKOST ŽENSK PRI DELITVI OBLASTI IN ODLOČANJU NA VSEH RAVNEH	11
1.1. ŽENSKE V POLITIKI DO SREDINE OSEMDESETIH LET	11
1.2. NEODVISNE ŽENSKE SKUPINE 1984 - 1990	12
1.3. PARLAMENTARNA DEMOKRACIJA	12
2. MEHANIZMI ZA POSPEŠEVANJE IN NAPREDOVANJE ŽENSK	19
2.1. NACIONALNI APARAT	19
2.2. ŽENSKE FRAKCIJE IN SKUPINE ZNOTRAJ POLITIČNIH STRANK ..	20
2.3. CIVILNODRUŽBENE ŽENSKE INICIATIVE	21
3. INFORMIRANOST O MEDNARODNO IN NACIONALNO PRIZNANIH PRAVICAH ŽENSK TER PREMAJHNA ZAVEZANOST TEM PRAVICAM	22
4. REVŠČINA	24
4.1. SOCIALNA VARNOST	24
4.2. PRAVICE, KI SE VEŽEJO NA NEGO IN VARSTVO OTROKA	26
5. DOSTOPNOST IN SODELOVANJE ŽENSK PRI OPREDELITVI GOSPODARSKIH STRUKTUR IN POLITIKE TER V PROIZVODNEM PROCESU	28
6. DOSTOP ŽENSK DO IZOBRAZBE, ZDRAVJA IN ZAPOSLOTITVE	29
6.1. IZOBRAŽEVANJE	29
6.1.1. NEPISMENOST	30
6.1.2. VPIS IN KONEC ŠOLANJA	31
6.1.3. STRUKTURA ZAPOSLENIH V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU	39
6.2. ZDRAVSTVO	40
6.2.1. PRIČAKOVANA ŽIVLJENSKA DOBA IN UMRLJIVOST ŽENSK IN OTROK	40
6.2.2. RODNOST IN NAČRTOVANJE DRUŽINE	41
6.2.3. OBOLEVNOST ŽENSK	42
6.2.4. PRECEPLJENOST OTROK IN NOSEČNIC	42
6.2.5. HIV OKUŽBE	43
6.2.6. PODHRANJENOST OTROK STARIH DO PET LET	43
6.3. ZAPOSLENOST	44
7. NASILJE NAD ŽENSKAMI	49
8. POSLEDICE DALJŠIH NACIONALNIH ALI MEDNARODNIH, OBOROŽENIH ALI DRUGAČNIH SPOPADOV NA ŽENSKE	51
8.1. ŽENSKE KOT ŽRTVE VOJNE	51
8.2. ŽENSKE KOT POBUDNICE MIRU	53
8.3. ŽENSKE V ARMADI	53

UVOD

Četrta svetovna konferenca o ženskah v Pekingu: Akcija za enakost, razvoj in mir je priložnost za oceno položaja žensk v Republiki Sloveniji, s poudarkom na napredku, ki je bil dosežen od Nairobijske konference ter novih prednostnih nalogah za akcijo.

V tem desetletnem obdobju je prišlo v Republiki Sloveniji do bistvenih družbenopolitičnih in ekonomskih sprememb. Na podlagi pravice do samoodločbe, ki jo narodom priznava tudi Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, slovenski narod pa je imel to pravico priznано tudi v ustavi nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ), so se prebivalci Republike Slovenije na plebiscitu dne 23.12.1990 z absolutno večino glasov odločili, da oblikujejo samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo, ki ne bo več združena v SFRJ. V skladu s to plebiscitarno odločitvijo je Skupščina Republike (parlament) kot najvišji organ oblasti dne 25.6.1991 sprejel ustavni akt - Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Jugoslovanska vojska, ki ni spoštovala tega ustavnega akta parlamenta in plebiscitarne odločitve slovenskega naroda, je 27.6.1991 izvršila oboroženo agresijo na Republiko Slovenijo. Ta agresija se je po 10-ih dneh vojne končala s premirjem, kateremu je oktobra 1991 sledil umik jugoslovanske vojske iz Republike Slovenije. Tako je Republika Slovenija že v drugi polovici leta 1991 imela popolno in učinkovito oblast nad celotnim svojim ozemljem. Od januarja 1992 je Republika Slovenija tudi mednarodno priznana kot samostojna in neodvisna država, od maja 1992 pa je članica OZN.

Ustava opredeljuje Republiko Slovenijo kot demokratično republiko, kot pravno in socialno državo. Oblast ima ljudstvo, državljani/državljanke pa to oblast izvajajo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na tri veje (zakonodajno, izvršno in sodno).

S preoblikovanjem Republike Slovenije v samostojno in neodvisno državo je bilo potrebno (in je še) sprejeti vrsto novih pravnih aktov in zakonov. Pri tem je bila (in je) glavna skrb z vidika žensk, usmerjena v zagotavljanje z mednarodnimi akti priznanih pravic in v ohranjanje že zagotovljenih pravic, ki se nanašajo na enake možnosti žensk in moških.

Kako odločno so ženske branile svoje že uveljavljene pravice, ponazarja primer pravice do abortusa. V času sprejemanja nove ustave je namreč prišlo do hudih polemik, ali naj bo pravica do abortusa določena z ustavo, ali ne. Ženske so se, v prizadevanjih, da se jim ta pravica, ki je bila zapisana že v prejšnji ustavi, ne vzame, združile in svojo zahtevo izrazile tudi s protestnimi shodi. Uspelo jim je, da ima Republika Slovenija, kot ena izmed redkih držav, pravico do abortusa zapisano v ustavi.

Velik dosežek predstavlja ustanovitev nacionalnega aparata za spremljanje in izboljšanje položaja žensk. V letu 1990 je bila ustanovljena parlamentarna komisija za žensko politiko, dve leti kasneje pa vladni urad za žensko politiko. Z njuno ustanovitvijo smo dobili instituciji, ki s svojim delovanjem pomembno prispevata k izboljšanju položaja žensk oziroma realizaciji politike enakih možnosti.

Spoznanje, da brez organiziranega delovanja žensk, tako znotraj posameznih strank kot v civilni družbi, ni mogoče pričakovati uspeha, je pripomoglo, da so skoraj vse parlamentarne stranke ustanovile avtonomne ženske skupine znotraj strank. Po drugih večstrankarskih parlamentarnih volitvah se je delež žensk v parlamentu povečal iz 11% na 14%, delež poslank, ki vodijo parlamentarna delovna telesa pa iz 14% na 22%. Voljene funkcije v vladnih službah in ministrstvih ima 15% žensk, funkcijo svetovalk v vladi in upravi pa nekaj manj kot 45%.

Vsesplošna gospodarska recesija v svetu ter prehod v tržno gospodarstvo sta imela za posledico povečanje brezposelnosti. Stopnja brezposelnosti je iz 1,6% v letu 1980 narasla na nekaj manj

kot 14% v letu 1993, kar je med zaposlenimi, ki so bili navajeni stalne in popolne zaposlenosti, povzročilo pravi šok. Pri tem je zanimivo, da je delež brezposelnih žensk v primerjavi z deležem brezposelnih moških v vsem tem obdobju upadal. V letu 1990 je bil dosežen obrat, ko je bil delež brezposelnih moških večji od deleža brezposelnih žensk: 1985 je bilo med brezposelnimi 54% žensk, 1992 pa 44%. Kljub splošnemu upadanju deleža brezposelnih žensk ugotavljamo, da so in bodo možnosti za zaposlitev žensk v novih pogojih tržnega gospodarstva manjše. To med drugim potrjuje podatek o visokem deležu brezposelnih izobraženih žensk, zlasti mlajših (s srednješolsko, višješolsko in visokošolsko izobrazbo), in podatek, da se povprečno trajanje brezposelnosti žensk daljša v primerjavi z moškimi.

Kljub upadanju števila zaposlenih, tako žensk kot moških, je delež zaposlenih žensk v obdobju od leta 1980 do danes naraščal. Leta 1980 je bil delež zaposlenih žensk 44,2%, leta 1992 pa 47,4%. Vzrokov za to ni mogoče pripisati večjemu zaposlovanju žensk, temveč hitrejšemu povečevanju brezposelnosti moških. Le-ti so večinoma zaposleni v gospodarskih dejavnostih, ki jih je ekonomska kriza veliko bolj prizadela kot negospodarske dejavnosti, kjer so v večini zaposlene ženske (okoli 72% delež).

Sprememba družbenega sistema in začetek privatizacije družbene lastnine še nista bistveno vplivala na strukturo zaposlenih po vrsti sektorja. Delež zaposlenih v družbenem sektorju se je zmanjšal iz 82,3% v letu 1980 na 78,6% v letu 1992. Število zaposlenih v nedružbenem sektorju pa se je v tem obdobju povečalo za 6% (od 168390 na 179272). Najbolj se je povečalo število zasebnic/zasebnikov, in sicer za 73%, ter zaposlenost pri njih za 60%. Pri tem je vzpodbudno, da se je v tem dvanajstletnem obdobju povečalo število zaposlenih zasebnic za 120% (od 5487 na 12075) in s tem tudi njihov delež v strukturi zasebnic/zasebnikov iz 21,3% na 27,1%. Povečal se je tudi delež žensk, zaposlenih pri zasebnicah/zasebnikih, in sicer iz 36,5% na 43,4%.

Ugotovitev, da je delež žensk, ki se izobražuje na srednji, višji in visoki šoli, večji od deleža moških ter da so pri tem uspešnejše, se odraža tudi pri stopnji strokovne izobrazbe zaposlenih. Delež zaposlenih žensk po strokovni izobrazbi je višji od deleža moških, ko gre za delavke/delavce z višjo, srednjo in nižjo strokovno izobrazbo ter nekaj manjši pri visoki strokovni izobrazbi. Toda kljub izobraženosti in s tem izpolnjevanjem formalnih pogojev za vertikalno mobilnost, je žensk na upravnih in vodstvenih delovnih mestih izrazito malo. Na področju zdravstvenega varstva nam je uspelo znižati maternalno umrljivost iz 13,4 na 5/100000 živorojenih otrok, povečati število rojstev v porodnišnicah na 99,5%, zmanjšati število nosečnic, ki ne obiskujejo nosečniških posvetovalnic na 1,7%, znižati umrljivost dojenčkov in otrok. Beležimo pa porast raka na dojkah (3,1% letno), raka na materničnem telesu (2,4% letno) in pljučnega raka pri ženskah (3%9 letno).

Z vidika teh opažanj lahko zatorej trdimo, da je položaj žensk v Republiki Sloveniji, kljub nekaterim dejstvom, ki ga označujejo kot ugodnega, tisto področje, ki mu je treba namenjati veliko pozornosti. Živimo v obdobju hitrih sprememb, družbene spremembe pa pogosto prizadenejo prav ženske. Naši cilji so ohraniti de jure enakost in izboljšati pogoje, ki bodo omogočili ženskam resnično enakost in enake možnosti tudi v praksi. Tega pa ne bo mogoče uresničiti, če ne bo ženska v razvoju demokracije enakopravno sprejemala odločitev v vseh sferah družbenega življenja, zato je prav enakost v zastopanosti na pozicijah ekonomskih in političnih odločitev ena izmed prioritetenih nalog naše družbe in še posebej nacionalnega mehanizma za spodbujanje enakosti žensk in moških.

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Delež žensk v posameznih parlamentarnih strankah in njihovih vodstvih	14
Tabela 2: Pregled članstva v komisijah Državnega zbora, udeležba žensk	15
Tabela 3: Pregled članstva v odborih Državnega zbora, udeležba žensk	16
Tabela 4: Pregled služb Vlade Republike Slovenije in zastopanost žensk v njih	17
Tabela 5: Pregled Ministrstev Republike Slovenije in zastopanost žensk v njih	17
Tabela 6: Upravičenke/upravičenci do socialne pomoči	25
Tabela 7: Nepismene prebivalke/prebivalci stari več kot 10 let po spolu	30
Tabela 8: Nepismene prebivalke/prebivalci stari več kot 10 let po spolu in starosti	31
Tabela 9: Otroci in mladostnice/mladostniki vključeni v vzgojno - izobraževalne programe	32
Tabela 10: Učenke/učenci vključeni v osnovno šolo po spolu	33
Tabela 11: Učenke/učenci, ki so končali osnovno šolo po spolu	33
Tabela 12: Dijakinje/dijaki vključeni v srednješolske izobraževalne programe po usmeritvah	34
Tabela 13: Dijakinje/dijaki, ki so zaključili srednješolske izobraževalne programe po usmeritvah in spolu	36
Tabela 14: Študentke/studenti vključeni v izobraževalne programe po usmeritvah	38
Tabela 15: Struktura zaposlenih v vzgoji in izobraževanju	39
Tabela 16: Zaposleni po spolu	44
Tabela 17: Delež zaposlenih po statusu (%)	45
Tabela 18: Zaposleni po spolu in stopnji strokovne izobrazbe	45
Tabela 19: Zaposleni po spolu in vrsti sektorja	46
Tabela 20: Delež zaposlenih žensk po vrsti dejavnosti (%)	47
Tabela 21: Razlika med žensko in moško plačo	48
Tabela 22: Starostna struktura začasnih begunk/beguncev po spolu	51
Tabela 23: Začasne begunke/begunci v Republiki Sloveniji po šolski izobrazbi od 15. leta dalje	52

1. NEENAKOST ŽENSK PRI DELITVI OBLASTI IN ODLOČANJU NA VSEH RAVNEH

1.1. ŽENSKE V POLITIKI DO SREDINE OSEMDESETIH LET

Podobno kot večina drugih socialističnih držav se je tudi prejšnji sistem v Sloveniji (ki je bila še sestavni del Jugoslavije) legitimiral z enakostjo žensk in jo poskušal zagotavljati predvsem preko polne zaposlenosti ter sistema socialnih ugodnosti. Vprašanje dejanske participacije pri političnem odločanju je bilo tako obravnavano kot marginalno vprašanje. Ženske so se v javnosti sicer pojavljale, vendar predvsem na nižjih stopnjah odločanja ali pa v institucijah, ki niso posedovale dejanske moči.

Praktično polna (osemurna) zaposlenost vsega za delo sposobnega prebivalstva (ženske so v Republiki Sloveniji že v sredini sedemdesetih let prevzele skoraj polovico plačanih delovnih mest), velika dekoncentracija državne oblasti do ravni občin, sistem samoupravnih interesnih skupnosti, družbena lastnina podjetij in samoupravljanje zaposlenih na vseh področjih dela, liberalna zakonodaja na področju družine in ženske, so povečali udeležbo žensk v odločanju predvsem na delovnem mestu in v okviru institucij socialne države.

Vendar tako kot v mnogih drugih deželah tudi v Sloveniji ni uspelo zavreti feminizacije panog z rutinskim delom (tekstil, administracija) in dejavnosti, ki so prevzemale nase funkcije servisa družine (otroško varstvo, šolstvo, zdravstvo, sociala, skrb za ostarele in invalide), niti odpraviti dejstva, da so bile v feminiziranih panogah za enako kvalificirano delo v povprečju 20% nižje plače. Feminizacija sodstva in novinarstva je pokazala, da so se ženskam odpirala predvsem področja, kjer je šlo za omejen in kontroliran domet politične moči, obenem so tako feminizirana področja dodatno izgubila tudi pri plačah zaposlenih.

Trojna obremenjenost žensk (zaposlitev, gospodinjstvo, skrb za vzgojo in nego otrok in oskrbo ostarelih) je vplivala tudi na njihovo neenako politično aktivnost, ki je daleč zaostajala za njihovim prispevkom v ekonomskem in socialnem življenju družbe.

Vendar pa to ni bil edini vzrok za njihovo neustrezno reprezentacijo v politiki.

Med številne razloge je sodilo tudi onemogočanje avtonomnega konstituiranja civilnodružbene in politične pobude vseh ljudi, žensk pa še posebej. Sistemska blokada političnega, zlasti strankarskega pluralizma in državljanskih iniciativ, je množično udeležbo ljudi v samoupravljanju in politiki zvečine spreminjala v prazen ritual potrjevanja najpomembnejših odločitev, ki so bile dejansko že prej sprejete v najožjih (skoraj izključno moških) političnih krogih. Demokratična pobuda ljudi se je skozi tak sistem prebijala s tveganjem (včasih tudi s skrajno neprijetnimi posledicami - izguba dela, moralna in politična diskvalifikacija, tu in tam celo zapor), z velikimi težavami in skozi oblake zapletenih ideoloških utemeljitev. Dostikrat pa se sploh ni prebila. Ženske so se v takih razmerah razcepile na dva pola - na manjšino, ki je ideološke proklamacije sistema o oblasti samoupravljalcev in neposredni demokraciji jemala zares in jih skušala udejaniti, in na tiste, ki so se po službi umaknile v družinsko zasebnost in se s politiko niso utegnile ali niso hotele ukvarjati.

Omejena politična moč žensk, ki je bila manjša od politične moči moških, se je, kolikor je je sploh bilo, osredinila v delavskih svetih podjetij, v organih lokalnih skupnostih, v samoupravnih interesnih skupnostih družbenih dejavnosti, v storitvenih inštitucijah socialne države. Višja kot je bila raven političnega odločanja, manj je bilo tam žensk. Najmanj jih je bilo na točkah koncentracije politične in ekonomske moči - na mestih direktoric velikih podjetij in

infrastrukturnih sistemov (bank, pošte, železnice...), predsednic občinskih izvršnih svetov, članic izvršnega sveta in izvršilnih vodstvenih organov edine stranke in drugih političnih organizacij in sindikatov na republiški ravni.

Kljub omejenemu razumevanju politike in spolne enakosti (in prisiljevanju ljudi obeh spolov, da so ga živeli kot edinega možnega) so ženske v Sloveniji vendarle v marsičem dosegle enake možnosti: šolanje, vključno s fakultetno ravni, dokaj enakopravne možnosti zaposlovanja, varnost polne zaposlitve, urejeno zdravstveno varstvo, solidno pravno in socialno zaščito materinstva, liberalno zakonodajo glede splava in načrtovanja rojstev ter praktično vsem dostopno in dokaj kvalitetno mrežo javnega otroškega varstva.

Vse hujša ekonomska in politična kriza sistema, podrejenost in protislovnost položaja žensk v njem, so že sredi osemdesetih let vplivale tudi na upadanje udeležbe žensk na tistih področjih, kjer so bile prej aktivnejše. Zmanjšalo se je denimo število izvoljenih delegatk in ministric. (Na volitvah v politični zbor delegatske republiške skupščine je bilo leta 1982 izvoljenih 26 % žensk, 13 od 50, v takratni republiški Izvršni svet pa 16 % žensk, 4 od 25. V letu 1986 pa je bilo v republiški politični zbor izvoljenih 24 % žensk, 12 od 50, v Izvršni svet pa 12 % žensk, 3 od 25.)

1.2. NEODVISNE ŽENSKÉ SKUPINE 1984 - 1990

V obdobju prehoda iz socializma v parlamentarni sistem, ki se je v Sloveniji začel že pred letom 1989, so se oblikovale tudi številne avtonomne državljanske skupine, med njimi tudi ženske: Ženska sekcija pri sociološkem društvu, skupina Lilith, SOS telefon za ženske - žrtve nasilja, lezbična LL skupina, Ženske za politiko, Društvo Iniciativa, Ženska iniciativa Koper itd. Odprle so vrsto perečih problemov in podale mnoge predloge, ki so se nanašali na položaj žensk in družine, v tistem obdobju pa so tudi precej odmevale v javnosti. Zavzemale so se za razmejitev zasebnega, javnega in političnega, za spremembo podobe žensk v medijih in šolskih učbenikih, pravico do svobodne izbire spolne usmerjenosti, problematizirale so nasilje v družini in nasilje nad ženskami itd. V marsičem so predvidele možne negativne učinke strankarske demokracije na položaj žensk in poskusile vplivati zoper tak razvoj dogodkov.

1.3. PARLAMENTARNA DEMOKRACIJA

Z začetkom parlamentarne demokracije se je poprejšnji vpliv nekaterih avtonomnih in polavtonomnih ženskih skupin v javnosti znatno zmanjšal. Hkrati je delež žensk v novoizvoljenem parlamentu upadel pod 11%. V trozbornem parlamentu je bilo od 24 poslank/poslancev le 24 poslank (pet strank vladne koalicije Demos je imelo 10 poslank, tri stranke opozicije: Stranka demokratične prenovе, Socialistična stranka in Liberalno demokratska stranka 12 poslank, štiri poslanke pa so bile strankarsko neodvisne). V vlado (desnega centra) sta se prebili le dve ženski in to na dve izrazito "ženski" ministrstvi - za delo in socialno politiko in za zdravstvo in družino. Kmalu je ostala samo ena, na resorju za delo in socialno politiko, kar je delež žensk v prvi večstrankarski vladi Republike Sloveniji znižalo pod 4 %.

Kljub temu zmanjšanemu deležu žensk v parlamentu in vladi pa so bili doseženi nekateri uspehi:

- poslankam je uspelo ustanoviti parlamentarno Komisijo za žensko politiko, katere najpomembnejši dosežek je bil ustanovitev vladnega Urada za žensko politiko pred drugimi parlamentarnimi volitvami v letu 1992 in oboje ubraniti tudi po drugih volitvah;
- uspelo je - z akcijo avtonomnih ženskih skupin, sindikatov, novinark, strokovnjakinj različnih vrst in z lobiranjem parlamentarnih strank ter javnimi demonstracijami pred parlamentom doseči, da je nova slovenska Ustava ohranila člen o svobodnem odločanju o rojstvih otrok in dolžnosti države, da to svobodo zagotovi.

Najpomembnejše je bilo spoznanje, da brez organiziranega delovanja žensk, tako znotraj posameznih strank, kot v civilni družbi, ni mogoče pričakovati uspeha. Posledica tega je bila, da so se skoraj v vseh parlamentarnih strankah organizirale ženske skupine, ki so začele izvajati pritisk na lastne stranke, da bi omogočile ženskam enakopravnejši dostop do politične moči.

Delež žensk v parlamentarnih strankah se giblje od 61,7% pri Slovenskih krščanskih demokratih do 18,0% pri Slovenski nacionalni stranki. Na čelu stranke ni nobene ženske, v štirih strankah pa so ženske podpredsednice.

Tabela 1: Delež žensk v posameznih parlamentarnih strankah in njihovih vodstvih

POLITIČNA STRANKA	DELEŽ ŽENSK V ČLANSTVU STRANKE	ZASTOPANOST ŽENSK V VODSTVU STRANKE		
		VODSTVO STRANKE (%)	VODILNE FUNKCIJE	POSILANSK I KLUB
SLS	33.3	izvršilni odbor: 22.7	1 podpredsednica (med 5 podpredsedniškimi mesti)	poslank: 2 poslancev: 9
SDSS	20.3	predsedstvo: 10.5		poslank: 0 poslancev: 4
ZLSD	37.3	predsedstvo: 17.5 svet stranke: 16.7	1 podpredsednica (med 3 podpredsedniškimi mesti)	poslank: 2 poslancev: 12
LDS	28.2	svet stranke: 26.6 izvršni odbor: 27.2	1 podpredsednica (med 3 podpredsedniškimi mesti)	poslank: 2 poslancev: 20
SNS	18.0	predsedstvo: 12.0		poslank: 1 poslancev: 4
SKD	61.7	predsedstvo: 18.6	1 podpredsednica (med 5 podpredsedniškimi mesti)	poslank: 3 poslancev: 12
DS	23.0	predsedstvo: 11.1 glavni odbor: 15.1		poslank: 1 poslancev: 5
Z-ESS	33.0	izvršni odbor: 16.0	1 podpredsednica (med 3 podpredsedniškimi mesti)	poslank: 0 poslancev: 5

KRATICE: SLS, Slovenska ljudska stranka; SDSS, Socialdemokratska stranka Slovenija; ZLSD, Združena lista socialnih demokratov; LDS, Liberalno demokratska stranka; SNS, Slovenska nacionalna stranka; SKD; Slovenski krščanski demokrati; DS, Demokrati, demokratska stranka; Z-ESS, Zeleni, ekološko socialna stranka;

Po prvem obdobju parlamentarne demokracije je na drugih parlamentarnih volitvah večina strank poudarila naklonjenost prodiranju žensk v politiko. V prvem obdobju parlamentarne demokracije se je izoblikovalo tudi nekaj vsej javnosti znanih in uglednih političark. Te so bile nato tudi uvrščene na strankarske kandidatne liste za druge volitve in bile v glavnem tudi neposredno izvoljene. Vse stranke, ki takih političark niso imele, pa so (ker je to postalo prestižno politično vprašanje,) na svoje liste postavile znana ženska imena s področja medijev, znanosti in kulture ali pa začele uvrščati na svoje nacionalne liste politično sicer malo znane ženske. Tako je v drugem slovenskem parlamentu malo več kot 14 % žensk (13 poslank in 76 poslancev v

Državnem zboru) in 2,5 % v Državnem svetu (ena svetnica ter 39 svetnikov). Toda nobene ženske tudi po drugih volitvah leta 1992 ni na 14 ključnih funkcijah v Državnem zboru, zato pa se je delež poslank, ki vodijo skupščinska delovna telesa po drugih volitvah z 12 % povzpela na 22 %.

Tabela 2: Pregled članstva v komisijah Državnega zbora, udeležba žensk

KOMISIJE DRŽAVNEGA ZBORA	SKUPAJ / TEGA ČLANIC
ZA POSLOVNIK	17/1
ZA NARODNI SKUPNOSTI	12/3
ZA PETICIJE	8/1
ZA LOKALNO SAMOUPRAVO	19/4
ZA ŽENSKO POLITIKO	13/9
ZA NADZOR NAD DELOM VARNOSTNIH IN OBVEŠČEVALNIH SLUŽB	16/0
ZA SPREMLJANJE IN NADZOR LASTNINSKEGA PREOBlikOVANJA DRUŽBENE LASTNINE	14/1
MANDATNO IMUNITETNA KOMISIJA	9/2
ZA VOLITVE, IMENOVANJE IN ADMINISTRATIVNE ZADEVE	17/4
PO ZAKONU O NEZDRUŽLJIVOSTI OPRavlJANJA JAVNE FUNKCIJE S PRIDOBITNO DEJAVNOSTJO	5/1
PREISKOVALNA KOMISIJA ZA PARLAMENTARNO PREISKAVO O SUMU ZLORABE JAVNIH POOBlastIL V POSLOVANJU PODJETIJ	9/1
PREISKOVALNA KOMISIJA O RAZISKOVANJU POVOJNIH MNOŽIČNIH POBOJEV, PRAVNO DVOMLJIVIH PROCESOV IN DRUGIH TOVRSTVNIH NEPRAVILNOSTI	10/2
PREISKOVALNA KOMISIJA ZA PARLAMENTARNO PREISKAVO O VPLETENOSTI IN ODGOVORNOSTI NOSILCEV JAVNIH FUNKCIJ V ZVEZI Z NAJDBO OROŽJA NA MARIBORSKEM LETALIŠČI	9/1
PREISKOVALNA KOMISIJA O DOMNEVNEM ŠKODLJIVEM, NEDOPUSTNEM IN NEZAKONITEM TER NEUSTAVNEM DELOVANJU IN POSLOVANJU IZVRŠNEGA SVETA.....	9/0
SKUPAJ	167/30

Tabela 3: Pregled članstva v odborih Državnega zbora, udeležba žensk

ODBORI DRŽAVNEGA ZBORA	SKUPAJ / ČLANIC
ZA GOSPODARSTVO	19/1
ZA INFRASTRUKTURO IN OKOLJE	22/2
ZA KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO	18/4
ZA FINANCE IN KREDITNO MONETARNO POLITIKO	16/1
ZA NADZOR PRORAČUNA IN DRUGIH JAVNIH	13/2
ZA MEDNARODNE ODOSE	22/6
ZA NOTRANJO POLITIKO IN PRAVOSODJE	16/2
ZA OBRAMBO	15/1
ZA ZNANOST, TEHNOLOGIJO IN RAZVOJ	12/2
ZA ZDRAVSTVO, DELO, DRUŽINO IN SOCIALNO	19/5
ZA KULTURO, ŠOLSTVO IN ŠPORT	18/3
SKUPAJ	190/29

Predsednik države je tudi po drugih večstrankarskih volitvah ostal moški, prav tako tudi predsednik vlade. V vladi se je sicer zaradi zmanjšane števila ministrov v vladi povečal delež žensk na 12,5 %, (poleg ministrice za delo, družino in socialne zadeve še ministrica za pravosodje in 14 ministrov).

Voljene funkcije v vladnih službah in ministrstvih ima samo 15 % žensk, zato pa se njihov odstotek na funkciji svetovalcev v vladi in upravi že približuje 45 %.

Tabela 4: Pregled služb Vlade Republike Slovenije in zastopanost žensk v njih (kriterij: voljena funkcija)

VLADA IN SLUŽBE VLADE REPUBLIKE	SKUPAJ / ČLANIC
PREDSEDNIK, PREDSEDNICA VLADE	1/0
URAD PREDSEDNIKA VLADE	2/0
URAD ZA PRISELJEVANJE IN BEGUNCE	1/0
URAD ZA NARODNOSTI	1/0
PROTOKOL	1/0
SERVIS ZA PROTOKOLARNE STORITVE	1/0
URAD ZA ŽENSKO POLITIKO	1/1
KADROVSKA SLUŽBA	1/0
SERVIS SKUPNIH SLUŽB	2/0
CENTER ZA INFORMATIKO	2/0
ZAVOD ZA STATISTIKO	2/1
SLUŽBA ZA ZAKONODAJO	1/0
URAD ZA INFORMIRANJE	1/0
URAD ZA VERSKE SKUPNOSTI	1/1
URAD ZA REFORMO LOKALNE SAMOUPRAVE	1/0
VARNOSTNO INFORMATIVNA SLUŽBA	2/0
SKUPAJ	20/3

Tabela 5: Pregled Ministrstev Republike Slovenije in zastopanost žensk v njih (kriterij: voljena funkcija: ministrica/minister, državna sekretarka/sekretar, direktorica/direktor služb v sestavi)

MINISTRSTVA REPUBLIKE SLOVENIJE	SKUPAJ / OD TEGA ČLANIC
MINISTRSTVO ZA FINANCE - minister, ministrica - državni sekretar, sekretarka (3) - službe v sestavi organa (3)	7/1
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE - minister, ministrica - državni sekretar, sekretarka (2) - službe v sestavi organa (1)	4/0
MINISTRSTVO ZA ZUNANJE ZADEVE - minister, ministrica - državni sekretar, sekretarka (2)	3/0
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO - minister, ministrica - državni sekretar, sekretarka (2) - službe v sestavi organa (4)	7/0

MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE	
- minister, ministrica	10/2
- državni sekretar, sekretarka (1)	
- službe v sestavi organa (8)	
MINISTRSTVO ZA EKONOMSKE ODNOSI IN RAZVOJ	
- minister, ministrica	8/1
- državni sekretar, sekretarka (3)	
- službe v sestavi organa (4)	
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKE DEJAVNOSTI	
- minister, ministrica	8/1
- državni sekretar, sekretarka (4)	
- službe v sestavi organa (3)	
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO	
- minister, ministrica	9/2
- državni sekretar, sekretarka (3)	
- službe v sestavi organa (5)	
MINISTRSTVO ZA PROMET IN ZVEZE	
- minister, ministrica	10/0
- državni sekretar, sekretarka (3)	
- službe v sestavi organa (6)	
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR	
- minister, ministrica	18/1
- državni sekretar, sekretarka (3)	
- službe v sestavi organa (14)	
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE	
- minister, ministrica	6/3
- državni sekretar, sekretarka (4)	
- službe v sestavi organa (1)	
MINISTRSTVO ZA ZDRAVSTVO	
- minister, ministrica	4/1
- državni sekretar, sekretarka (2)	
- službe v sestavi organa (1)	
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT	
- minister, ministrica	7/2
- državni sekretar, sekretarka (2)	
- službe v sestavi organa (4)	
MINISTRSTVO ZA ZNANOST IN TEHNOLOGIJO	
- minister, ministrica	5/0
- državni sekretar, sekretarka (2)	
- službe v sestavi organa (2)	
MINISTRSTVO ZA KULTURO	
- minister, ministrica	6/1
- državni sekretar, sekretarka (1)	
- službe v sestavi organa (4)	
MINISTER BREZ LISTNICE	1/0
SKUPAJ	113/14
MINISTER, MINISTRICA	16/2
DRŽAVNI SEKRETAR / SEKRETARKA	37/8
SLUŽBE V SESTAVI ORGANA	60/5

2. MEHANIZMI ZA POSPEŠEVANJE IN NAPREDOVANJE ŽENSK

"Poraz" ženskega gibanja osemdesetih let na prvih večstrankarskih parlamentarnih volitvah 1990 leta je nekako vzpodbudil ženske, da so se bolj angažirale in svoje izkušnje iz preteklosti uporabile v svojih nadaljnjih prizadevanjih za politiko enakih možnosti. Posledice tega so bile ustanovitve nacionalnega aparata, znotrajstrankarskih ženskih forumov in organizacij ter civilnodruženih skupin, ki se ukvarjajo s t.i. žensko problematiko.

2.1. NACIONALNI APARAT

Prve pobude za drugačno institucionalizacijo ženske politike na vladni ravni, in sicer v obliki ministrstva, so prišle s strani ženskega gibanja v osemdesetih letih. Uresničitvi te pobude smo se približali leta 1989 (to je bilo še vedno obdobje enostrankarskega sistema), ko je tekel postopek za spremembo zakonodaje o vladi in delovnih področjih ministrstev ter vladnih služb. Takrat je Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS), ki je imela v Družbenopolitičnem zboru stalne delegatke/delegate, podprla zahteve ženskega gibanja po ustanovitvi ženskega ministrstva. Žal sta takratna skupščina in vlada ta predlog zavrnili.

Po tem neuspehu si je ZSMS, ki se je preoblikovala v stranko LDS, še nadalje prizadevala za ustanovitev ženskega ministrstva oz. inštitucije, ki bi imela vpliv na vladno politiko. Njena prizadevanja so bila "poplačana" po večstrankarskih volitvah leta 1990, ko je Skupščina Republike Slovenije julija istega leta ustanovila Komisijo za žensko politiko.

Naloge Komisije za žensko politiko so vezane na sprejemanje pravnih aktov, ocenjevanje zakonskih predlogov z vidika pravic in možnosti žensk, predlaganje sprememb zakonskih predlogov in obstoječe zakonodaje, predlaganje ukrepov za realizacijo politike enakih možnosti ter spremljanje položaja žensk. Članice/člani komisije so poslanke/poslanci - najmanj po ena/en iz vsake parlamentarne stranke, v njej pa sodelujejo tudi strokovnjakinje/strokovnjaki in/oz. predstavnice/predstavniki avtonomnih ženskih iniciativ.

Eden izmed prvih pomembnejših dosežkov komisije je bila priprava Poročila o položaju žensk v Republiki Sloveniji (1992), ki je prva tovrstna publikacija. Po prvotni zamisli naj bi bilo poročilo celovita analiza, ki bi zajela vsa področja življenja in dela žensk v naši družbi, kar pa se zaradi pomanjkanja podatkov ni uresničilo v celoti. Kljub tej pomanjkljivosti, ki je bila hkrati indikativen podatek, saj je opozorila na praznine v raziskovanju položaja žensk, je pomenilo poročilo velik prispevek k osvetlitvi položaja žensk v Republiki Sloveniji, še zlasti, ker na podlagi analize obstoječega stanja vsebuje predloge ukrepov, ki naj bi jih vlada in parlament uporabila kot vodilo politike na posameznih področjih.

Ker se je Komisija za žensko politiko vseskozi zavedala, da je eden izmed nujnih pogojev za realizacijo politike enakih možnosti ta, da politika enakih možnosti postane sestavni del vladne politike, si je od svoje ustanovitve dalje prizadevala za ustanovitev vladnega ministrstva ali službe za t.i. žensko politiko oz. politiko enakih možnosti. Njena prizadevanja in "pritiski" na vlado so obrodili sadove čez dve leti, ko je bil z odlokom Vlade Republike Slovenije 1. julija 1992 ustanovljen Urad za žensko politiko.

Urad za žensko politiko deluje kot samostojna strokovna služba Vlade Republike Slovenije in zaposluje pet ljudi. Za njegovo delovanje mu je bilo v letu 1994 dodeljeno 0,007 % državnega proračuna.

Naloge Urada za žensko politiko so:

- spremljanje položaja žensk in uresničevanja njihovih z ustavo, zakoni in mednarodnimi konvencijami zajamčenih pravic,
- obravnavanje predpisov, aktov in ukrepov, ki jih sprejemajo Vlada Republike Slovenije in resorna ministrstva, sodelovanje pri pripravi le-teh ter posredovanje pobud, predlogov in ukrepov, povezanih z njimi,
- pripravljanje analiz, poročil in drugih gradiv,
- obravnavanje pobud ženskih organizacij, skupin in gibanj.

Omenjene naloge opravlja v sodelovanju z ministrstvi in drugimi republiški organi, mednarodnimi, domačimi in tujimi vladnimi in nevladnimi organizacijami in gibanji. V ta namen ustanavlja skupne delovne skupine, organizira skupne akcije in druge oblike sodelovanja.

2.2. ŽENSKÉ FRAKCIJE IN SKUPINE ZNOTRAJ POLITIČNIH STRANK

Klub Minerva pri Liberalno-demokratski stranki

Klub je bil ustanovljen leta 1992. Pred tem je v stranki, ki je že ob ustanovitvi v programu eksplicitno opredelila žensko politiko in s statutarnimi določbami vzpostavila mehanizem za doseganje enake politične zastopanosti obeh spolov, delovala neformalna ženska skupina. Klub poskuša položaj žensk umestiti v širši kontekst pravnih in političnih teorij ter vsakdanjih praks demokracij in s tem posredno in neposredno vplivati na načine, kako postane spolna razlika politično relevantna. Prispevati želi k demokraciji vsakdanjega življenja, kar je po mnenju njegovih članic treba doseči znotraj sfere političnega. Osrednja zahteva kluba je zahteva po enakih možnostih, možnostih izbire v sferah javnega, političnega in zasebnega - odsotnost formalne diskriminacije žensk in formalne pravice so nujni, ne pa zadostni pogoj za zagotavljanje teh možnosti. Hkrati z demokracijo vsakdanjega življenja in sfere političnega želi razvijati feministično teorijo ob organiziranju izobraževanja, publiciranja, strokovnih srečanj itd.

Odbor socialdemokratinj pri Socialdemokratski stranki Slovenije

Odbor je bil ustanovljen leta 1992, pred tem pa je več kot leto deloval iniciativni odbor. Iz programa stranke si je izbral predvsem socialno problematiko in varstvo okolja, pa tudi šolstvo. Poleg republiškega odbora je ustanovljenih že nekaj občinskih oziroma regionalnih odborov.

Slovenska ženska zveza pri Slovenskih krščanskih demokratih

Organizacija je bila ustanovljena marca 1992 in deluje na republiški, regionalni in lokalni (občinski, krajevni) ravni. Zavzema se za uresničitev dejanske enakopravnosti med spoloma; za vključitev čim večjega števila žensk v politično življenje ter za več odgovornosti na vseh področjih delovanja; za vzgojo k dobremu in lepemu, ne samo za izobraževanje, za zdravo okolje, za velik poudarek na preventivnem zdravstvenem delovanju ter za svobodno podjetništvo.

Ženski forum

Ženski forum se je oblikoval iz ženske frakcije Stranke demokratične preнове, ki je ustanovil prvo samostojno znotrajstrankarsko žensko frakcijo v Sloveniji že leta 1990. Deluje predvsem na področju prostovoljnega, humanitarnega dela (mirovne akcije, skrb za socialno ogrožene ljudi), kot skupina za oblikovanje pobud poslanskemu klubu stranke v zvezi z zakonodajo, ki posebej prizadeva ženske (otroški dodatki, vrtci, porodnine, prehrana otrok, dijakov in študentov, pokojninska in invalidska zakonodaja, davki na hrano in otroško opremo, delovna, zdravstvena in socialno-varstvena zakonodaja...). Posebno skrbno goji tudi kulturno in družabno življenje in skrbi za promocijo teoretičnega dela, ki obravnava t.i. ženske teme. Ženski forum razvija tudi lastno strategijo mednarodnega civilno-družbenega in medstrankarskega sodelovanja z ženskimi iniciativami v Evropi in svetu, ohranja in razvija pa tudi stike z ženskimi gibanji v nekdanjih republikah in pokrajinah bivše SFRJ.

2.3. CIVILNODRUŽBENE ŽENSKÉ INICIATIVE

V Republiki Sloveniji so se civilnodružbene skupine začele pojavljati koncem 80. let. Njihovemu ustanavljanju so botrovale družbene in politične spremembe, ki so mnogim skupinam prebivalstva predstavljale izziv za dejavno pozitivno poseganje vanje ali grožnjo, da spremembe posežejo v uveljavljanje pridobitve družbe in posameznice/posameznika. Njihov obstoj in delovanje pa je bil pogosto odvisen od trajanja konkretnega tveganja za ukinitve obstoječih pridobitev ali od časa in naporov, potrebnih za uveljavitev novih zahtev družbi. Sprva so številne skupine imele predvsem značaj političnih skupin, in te so se s spremembo družbeno - političnega sistema in osamosvojitvijo Republike Slovenije priključile političnim strujam in izzvenele v političnih strankah. Skupine, ki so bile usmerjene k bolj socialnim problemom, ali tiste, ki so se ukvarjale s specifičnimi skupinami prebivalstva, pa so se ohranile in prevzele obliko v svojem okolju, torej na lokalni ravni, vidnih in prepoznavnih skupin. To so zvečine skupine za pomoč ljudem v stiski, žrtvam nasilja, skupine, ki združujejo ljudi z enakimi ali podobnimi zdravstvenimi tveganji ipd. Spremembe ekonomskega sistema so spodbudile tudi ustanavljanje stanovskih civilnodružbenih skupin in prav te, za razliko od k socialnim problemom usmerjenih skupin, delujejo bolj na nacionalni ravni.

Spričo izrazito lokalnega značaja večine civilnodružbenih skupin je poznavanje njihovega števila in področij dejavnosti pičlo. Urad za žensko politiko si prizadeva identificirati te skupine in je zato pripravil javni razpis za sofinanciranje dejavnosti, ki po svoji naravi sodijo v področja dela teh skupin in javni poziv vsem tovrstnim skupinam, da svoje programe delovanja sporočijo na urad. Zavedajoč se, da za svoje delovanje potrebujejo podporo slovenskih oblasti, predvsem vlade in njenih resorjev, ocenjujemo ti dejanji kot dober začetni korak k razvoju in krepitvi civilnodružbenih skupin v Republiki Sloveniji.

3. INFORMIRANOST O MEDNARODNO IN NACIONALNO PRIZNANIH PRAVICAH ŽENSK TER PREMAJHNA ZAVEZANOST TEM PRAVICAM

Pregled pravnih pravil in predpisov v Republiki Sloveniji nam potrjuje obstoj enakosti de jure med ženskami in moškimi. Temeljna določila, ki se nanašajo na nedopustnost kakršnekoli diskriminacije žensk v Republiki Sloveniji oziroma temeljna določila, ki omogočajo popolno enakopravnost moških in žensk, so vsebovana v Ustavi Republike Slovenije, v poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah.

Kot prva človekova pravica in temeljna svoboščina, ki jo zagotavlja Ustava Republike Slovenije vsakomur, je enakost pred zakonom. Po tej ustavni določbi so v Republiki Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično in drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerikoli drugo osebno okoliščino.

Izhajajoč iz te temeljne določbe so v vsej podrejeni zakonodaji uveljavljene enake temeljne pravice in svoboščine. Za uveljavljanje teh temeljnih pravic in svoboščin v zakonodaji je pristojno Ustavno sodišče Republike Slovenije.

Za konkretno uveljavljanje teh pravic Ustava Republike Slovenije predvideva poseben organ - varuhinjo/varuha človekovih pravic in temeljnih svoboščin (ombudsperson). Njegova naloga je varovanje človekovih pravic in svoboščin v razmerju do državnih organov, lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil. Pravna podlaga za njegovo ustanovitev je bila podana s sprejemom Zakona o varuhu človekovih pravic dne 30.12.1993. Trenutno poteka postopek za njegovo izvolitev in med predlaganimi 6 kandidati so 4 ženske.

V skladu z načelom enakosti pred zakonom se vse človekove pravice in temeljne svoboščine, ki jih zagotavlja Ustava Republike Slovenije (skladno z Mednarodnim paktom o državljanskih in političnih pravicah, Evropsko konvencijo o človekovih pravicah ter drugimi mednarodnimi listinami), nanašajo na vsakogar (oziroma določene pravice samo na državljanke/državljanke Republike Slovenije - npr. volilna pravica ipd.), brez kakršnekoli diskriminacije glede na spol. Tudi v vojnem in izrednem stanju, ko se smejo začasno razveljaviti ali omejiti posamezne človekove pravice ali temeljne svoboščine, se ne smejo sprejeti ukrepi, ki bi povzročili neenakopravnost, ki bi temeljila le na rasi, narodni pripadnosti, spolu, jeziku, veri, političnem in drugem prepričanju, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali katerikoli drugi osebni okoliščini.

Ustavno načelo enakopravnosti žensk in moških zagotavlja tudi zakonodaja, ki podrobneje določa način uresničevanja posameznih človekovih pravic in temeljnih svoboščin na posameznih področjih: političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem in drugih področjih ter pred posameznimi državnimi organi (sodišči in organi državne uprave) in drugimi nosilci javnih pooblastil. Pri tem je potrebno poudariti, da morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu ne samo z Ustavo Republike Slovenije, temveč tudi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Republiko Slovenijo, ter da se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno. To med drugim pomeni, da imajo določbe Konvencije o odpravljanju vseh oblik diskriminacije žensk v naši državi primat nad notranjo zakonodajo.

Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je ratificirala že bivša Socialistična federativna republika Jugoslavija leta 1980. Po njenem razpadu je Republika Slovenija z aktom o notifikaciji nasledstva konvencij OZN ugotovila, da je njena pravna naslednica.

Na podlagi določbe 18. člena Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je Republika

Slovenija leta 1993 pripravila prvo, začetno poročilo o sprejetih ukrepih za uresničevanje s to konvencijo priznanih pravic, kot tudi o uspehih, ki jih je dosegla pri njihovem uresničevanju. Poročilo je potrdilo že omenjeno dejstvo, da v Republiki Sloveniji obstaja enakost de jure med ženskami in moškimi, saj se je izkazalo, da imamo zagotovljene vse pravice, vsebovane v konvenciji.

Pri tem bi omenili, da je tudi ustavna in zakonodajna ureditev, ki je veljala v Republiki Sloveniji pred sprejemom ustave iz leta 1991 oziroma dokler je bila Republika Slovenija sestavni del nekdanje SFRJ, zagotavljala popolno enakopravnost žensk in moških ter prepovedovala in sankcionirala vsakršno obliko diskriminacije po spolu.

Toda kljub zakonodaji, ki daje ženskam in moškim enake pravice, tudi v Republiki Sloveniji, tako kot v mnogih drugih deželah, obstaja diskriminacija de facto. Kaže se zlasti na področju: politične participacije in odločanja, zaposlovanja na vodilna in vodstvena delovna mesta, skromne udeležbe žensk v nekaterih poklicih in obratno, v feminizaciji nekaterih poklicev, manjšem deležu žensk lastnic kmetij in drugih nepremičnin itd.

Da bi to presegli so v Republiki Sloveniji potekale in še potekajo različne akcije za ozaveščanje žensk in moških o njihovih pravicah in možnostih za uveljavitev. Tako je bilo izdanih kar nekaj publikacij, ki so opozarjale na perečo problematiko: abortus, položaj žensk v politiki in političnih strankah, družinsko politiko itd. ter zloženek, ki so ozaveščale javnost o možnostih kontracepcije, možnostih okužbe in zaščite pred HIV infekcijo in AIDSom, oblikah pomoči, ki jih nudijo SOS telefoni, itd. Posebej velja omeniti knjigo Vodnik po mojih pravicah, ki na poljuden način predstavlja pravice zagotovljene z zakoni (od temeljne človekove in državljanske pravice do pravice potrošnikov) in poti za njihovo uveljavitev. Namenjena je najširši javnosti, da spozna svoje pravice in jih zna zahtevati na pravi način in na pravem mestu. V veliko pomoč pri uveljavljanju pravic je tudi v prilogi objavljen seznam ustanov in civilnodružbenih skupin, kjer naj ljudje "iščejo" svoje pravice in pomoč.

Poleg teh oblik ozaveščanja so potekali še različni izobraževalni seminarji (Kariera žensk, Ženske in podjetništvo, Retorika za ženske, Ženske v poslovnem svetu) in okrogle mize (Nasilje v družini, Ženske in politika), ki so opozarjale na perečo problematiko.

Pomembno vlogo pri ozaveščanju žensk in moških o enakih možnostih, pravicah, ki jih imajo, ter seznanjanju pristojnih vladnih inštitucij in javnosti o mednarodnih dokumentih, ki posegajo na področje enakih možnosti ima Urad za žensko politiko. S pomočjo publikacij, okroglih miz in tiskovnih konferenc seznanja javnost in pristojne vladne inštitucije o položaju žensk v Republiki Sloveniji, opozarja na nerešene probleme, poslabšanje stanja in kršitve pravic, si prizadeva za uresničevanje zakonskih pravic ter spremembo zakonskih določil na področjih, kjer je to potrebno.

Od začetka svojega delovanja do danes je Urad za žensko politiko izdal naslednje publikacije: Vodnik po mojih pravicah (avtorice Marije Cigale), Začetno poročilo Republike Slovenije o sprejetih ukrepih za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk, Amazonke poslovnega sveta (avtorice Leah Hertz), Ženska izmena v politiki in Ženske v političnih strankah. Zadnji dve knjigi s svojo vsebino opozarjata na nujnost prisotnosti na področju političnega, odpirata "stalno" vprašanje, kaj je "politično", in opozarjata na nujnost večje prisotnosti žensk v sferi političnega. V tem letu pa ima urad namen izdati Ženske, moški in številke, to je publikacija, ki bo s pomočjo statističnih podatkov (demografija, izobraževanje, zaposlenost, brezposelnost, zdravstvo, politika) osvetlila položaj žensk v Republiki Sloveniji, Poročilo Republike Slovenije o položaju žensk: priprava na Četrto svetovno konferenco o ženskah in Ženska izmena v medijih.

4. REVŠČINA

4.1. SOCIALNA VARNOST

Področje socialne varnosti prebivalstva, kamor sodi po uradnih kriterijih revščina, se od 1992 leta dalje regulira z zakonom o socialni varnosti, pred tem pa je to področje reguliral družbeni dogovor, sprejet koncem 80. let, čeprav je samo institucionaliziral mehanizme, ki so regulirali področje socialne varnosti skozi vsa 80. leta. Veljavni zakon ne uporablja pojma "meja revščine", temveč nadomestne izraze, kot so: povprečni in minimalni dohodek, dogovorjena raven socialne varnosti. Te standarde določa Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve z izračunavanjem minimalnega dohodka in minimalnih življenjskih stroškov.

Do socialnih nadomestil in pomoči je upravičen vsak, ki je trajno nezmožen za delo, ali pa je starejši od 65 let in brez sredstev za preživljanje. Višina pomoči, do katere so upravičeni, ne presega 52% minimalne plače.

Do dodatka pa so upravičene tudi vse tiste kategorije prebivalk/prebivalcev, pri katerih dohodek na članico/člana gospodinjstva ne presega določenega deleža minimalne plače, in sicer:

- 29%, do 7. leta otrokove starosti,
- 34%, od 7. do 15. leta otrokove starosti,
- 42%, za vse šolajoče se otroke, toda najdlje do 27. leta starosti,
- 52% za odrasle osebe.

Višina minimalne plače se izračuna na osnovi minimalnih življenjskih stroškov, ti pa so določeni s "potrošniško košarico".

Po sedaj uveljavljeni metodologiji sestavljajo artikule v potrošniški košarici le prehrabeni; minimalni življenjski stroški pa se dobijo tako, da se prehrabeni stroški potrojijo. V principu gre za aplikacijo ameriškega standarda za določanje meje revščine, ki pa je bil že celo s strani same njegove avtorice, Molly Orchansky, v 60. letih precej kritiziran.

Po prejšnji, v osemdesetih letih veljavni metodologiji določanja povprečnih in minimalnih življenjskih stroškov, so v potrošniško košarico sodili stroški za hrano, obleko, pijačo, cigarete, čevlje, higienske in zdravstvene pripomočke, stroški za izobraževanje in kulturo, za zabavo, rekreacijo in počitnice ter transport; njim pa so bili pridruženi še stroški za stanovanje, elektriko, ogrevanje in vzdrževanje stanovanja. Nekatere raziskave koncem 80. let so pokazale, da se je povprečni prehrabeni standard ljudi spremenil oz. poslabšal. V obdobju od sredine do konca 80. let se je povečala predvsem poraba kruha, in sicer za dvakrat; medtem ko se je poraba zelenjave, sadja, govejega mesa in mleka v povprečju zmanjšala za tretjino. To je bil za predlagatelje nove metodologije izračunavanja povprečnih življenjskih stroškov tudi eden temeljnih razlogov za njeno spremembo.

Če primerjamo raven minimalne socialne varnosti v obdobju 1984-1993 ob upoštevanju spremenjene metodologije, potem ugotovimo, da je bila za vse zgoraj omenjene kategorije prebivalstva enaka, in sicer, 43% od povprečne plače. Z novo metodologijo pa se ta delež progresivno zmanjšuje: za odrasle na 32% povprečne plače, za otroke do 7. leta starosti na 18%, za otroke od 7. do 14. let na 21% in za šolajoče otroke na 26% povprečne plače. Skratka, slovenska družba je vstopila v devetdeseta leta z močno znižano ravniyo socialne varnosti, kar se odraža v upadanju števila upravičenk/upravičencev do stalne socialne pomoči in naraščanju upravičenk/upravičencev do začasne in enkratne denarne pomoči.

Tabela 6: Upravičenke/upravičenci do socialne pomoči

	UPRAVIČENKE / UPRAVIČENCI			
	1985	1990	1991	1992
STALNE DENARNE POMOČI	9194	6998	6469	6140
edini vir preživljanja	2576	1898	1830	1785
dopolnilni vir preživljanja	6618	5100	4639	4355
ZAČASNE DENARNE POMOČI	1049	848	1846	8326
ENKRATNE DENARNE POMOČI	11843	21360	34215	27420
SKUPAJ	31280	36204	48999	48026

V Republiki Sloveniji zaenkrat nimamo natančnega podatka o deležu prebivalstva in znotraj njega o ženskah, ki je izpostavljen grožnjam siromašenja in sploh revnim pogojem življenja, zato si lahko pri oceni tega dela populacije pomagamo s subjektivno oceno materialne blaginje gospodinjstev. Leta 1991 se je v primerjavi z letom 1984 trikrat več ljudi počutilo materialno ogroženih, (pri čemer je bila ocenjena možnost pokrivanja vsakodnevnih življenjskih stroškov). Tej oceni pa lahko dodamo tudi naslednji:

- delež tistih, ki niso zmogli varčevati, se je povečal za dobrih 10%,
- delež tistih, ki niso zmogli aktivirati dodatnih finančnih virov, je ostal približno enak.

Podatki iz istega vira tudi kažejo, kakšen je modalni tip prebivalke/prebivalca, ki mu najbolj grozi bivanje na robu revščine: to je moški srednjih let, prej z nižjo kot s srednjo izobrazbo, zaposlen in živi na podeželju. Temu se pridružuje še naslednja potencialna kategorija prebivalstva, ogrožena z revščino bolj kot druge kategorije; to so emigrantke/emigranti iz nekdanjih jugoslovanskih republik - po letu 1991 v večini slovenskega državljanstva, ki imajo manj podpornih mrež kot avtohtoni prebivalci, ki bi jih reševale pred večjim tveganjem materialne ogroženosti.

Tezo, da revščina v Republiki Sloveniji ni ženskega spola, potrjujeta tudi indikatorja: gospodinjstva, ki jih vodijo ženske in brezposelnost.

V Republiki Sloveniji zaenkrat velja ocena, da 7% družin vodijo ženske in so edine prinašalke dohodka v to enoto. Pri dopolnitvi te ocene si lahko pomagamo s podatkom o deležu brezposelnih glede na zakonski stan. Pri tem ugotovimo, da so v zadnjih letih (1991, 1992) samske ženske enako pogosto izgubile delo kot samski moški (15%), kar velja tudi za poročene (5,5%), medtem ko so razvezani ali ovdoveli moški dvakrat pogostejše brezposelni kot ženske (12% : 6%).

Brezposelnosti po uradnih podatkih ni mogoče razlikovati na mestno in podeželsko, kar pa je zaradi majhnosti in policentričnosti razvoja Republike Slovenije manj pomemben element. Važnejše so naslednje spolne karakteristike brezposelnosti:

- vse od 60. let naprej delež brezposelnih žensk v primerjavi z deležem brezposelnih moških upada; prav v obdobju največjega porasta brezposelnosti - v začetku 90. let (1990), je bil dosežen obrat, ko je bil delež brezposelnih moških večji od deleža brezposelnih žensk: 1985 je bilo med

brezposelnimi 54%žensk, 1992 pa 44%;

- deleži med moško in žensko brezposelnostjo se tudi po različnih regijah ne razlikujejo in tudi trend upadanja ženske brezposelnosti je v primerjavi z moško opazen povsod;

- kljub splošnemu upadanju deleža brezposelnih žensk pa lahko ugotovimo, da so, višje izobrazbene kategorije (od IV. do VII. stopnje) bolj prizadete z brezposelnostjo od moških in med njimi ženske mlajših in srednjih let (od 15. do 40. let). Ali to pomeni, da se nižja ženska brezposelnost dosega na račun starejših žensk (pred upokojitvijo) in z višjo izobrazbo in da so z njo najbolj ogrožene zaposlene ženske v fertilni dobi?

4.2. PRAVICE, KI SE VEŽEJO NA NEGO IN VARSTVO OTROKA

Pravice, ki se vežejo na nego in varstvo otroka, so določene z zakonom o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja. Prvi sklop, ki je zanimiv za to področje, se nanaša na odsotnost z dela ob rojstvu otroka in za njegovo nego.

Zakon o delovnih razmerjih vzpostavlja pravico do porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka v skupnem trajanju 365 dni. Porodniški dopust obsega 105 dni odsotnosti z dela, od tega najmanj 28 dni pred porodom, oziroma na podlagi spričevala pristojnega zdravstvenega organa 45 dni pred predvidenim datumom poroda. Po preteku porodniškega dopusta pa ima delavka/delavec pravico do dopusta za nego in varstvo otroka v obliki 260 dni odsotnosti z dela ali tako, da dela polovico polnega delovnega časa na dan do 17. meseca otrokove starosti.

V primeru, da delavka rodi dvojčka ali neguje in varuje teže telesno ali duševno prizadetega otroka, se dopust za nego in varstvo otroka podaljša, in sicer do 15. meseca otrokove starosti, oziroma, če pravico do dopusta za nego in varstvo otroka izrabi tako, da dela polovico polnega delovnega časa na dan, ima pravico delati polovico polnega delovnega časa na dan do dopolnjenih 23. mesecev starosti otroka. Če gre za več hkrati živorojenih otrok, ima delavka pravico do dodatnih treh mesecev daljšega dopusta za vsakega otroka oziroma ima pravico delati dodatnih pet mesecev polovico polnega delovnega časa na dan.

Če delavka/delavec neguje in varuje nedonošenega otroka, traja daljši dopust za nego in varstvo otroka pri polni odsotnosti z dela toliko tednov, kolikor je bila nosečnost krajša od 37 tednov, oziroma, če izrablja dopust za nego in varstvo otroka tako, da dela polovico polnega delovnega časa na dan, se trajanje dopusta določi ob upoštevanju števila tednov, kolikor je bila nosečnost krajša od 37 tednov in skladno s planirano razporeditvijo delovnega časa v organizaciji oziroma pri delodajalki/delodajalcu, kjer je delavka/delavec zaposlena.

Pravico do dopusta za nego in varstvo otroka lahko izkoristi tudi otrokov oče-delavec, če se tako sporazumeta z materjo-delavko.

V primeru, če mati-delavka umre, zapusti otroka ali je na podlagi izvida in mnenja pristojne zdravstvene organizacije trajno ali začasno nesposobna za samostojno življenje in delo, ima pravico do porodniškega dopusta (zmanjšanega za toliko dni, kolikor je mati-delavka to pravico že izkoristila, najmanj pa 28 dni) in dopusta za nego in varstvo otroka oče-delavec ali delavka/delavec, ki otroka neguje.

Za čas porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka pripada upravičenki/upravičencu denarno nadomestilo v višini 100% osnove, to je povprečne mesečne plače v zadnjih 12 mesecih.

Poleg pravice do porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka ima delavka ali delavec v primeru, da je glede na zdravstveno stanje otroka potrebna skrbnejša nega, pravico delati polovico polnega delovnega časa na dan do otrokovega tretjega leta starosti. V takšnem primeru se plača izračuna po dejanskem delu, druge pravice pa so zagotovljene v skladu s posebnim zakonom.

Če pa starša-delavka/delavec negujeta in varujeta teže telesno ali zmerno teže ali težko duševno prizadetega otroka, ima eden od njiju pravico delati polovico polnega delovnega časa na dan, vse dokler obstajajo razmere navedenih stopenj telesne ali duševne prizadetosti otroka. Tudi v tem primeru se plača izračuna po dejanskem delu, druge pravice pa so zagotovljene v skladu s posebnim zakonom.

Zaradi koristi otroka ima delavka/delavec pravico delati krajši delovni čas od polnega, in sicer do sedmega leta otrokove starosti. Plača in druge pravice so odvisne od dejanskega dela.

Bistveno novost na tem področju predstavlja uvedba starševskega dodatka, ki pripada vsaki materi ali očetu, ki ne izpolnjuje pogojev za pravico do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka ali kakšnega drugega nadomestila plače, pod pogojem, da je državljanka/državljan Republike Slovenije s stalnim bivališčem v Republiki Sloveniji. Do starševskega dodatka so upravičeni v trajanju, kot je določeno v Zakonu o delovnih razmerjih.

Drugi del programov, ki se vežejo na varstvo otrok, zajemajo institucionalizirano varstvo predšolskih otrok, kateremu se v letu pred šolanjem pridruži še program priprave na šolo in v katerega so vključeni vsi otroci pred vstopom v šolo. Višina plačila za varstvo v teh ustanovah - za dnevno varstvo, ne pa tudi za priprave na šolo, je odvisna od višine dohodkov na člana družine.

Mreža institucij za varstvo predšolskih otrok je v Republiki Sloveniji dobro razvita. Obstaja sicer blag trend upadanja števila vzgojnovarstvenih organizacij, od 791 v letu 1988/89 na 774 v letu 1992/93, kar pa je predvsem posledica upadanja rodnosti in v določeni meri povečevanja brezposelnosti (ti starši sami varujejo otroke). V letu 1992/93 je bilo v 3356 oddelkov vključenih 46,4% predšolskih otrok. V starosti do treh let je bilo vključenih 18,1% otrok, v starosti od treh do petih let pa 50,1% otrok. V letu pred vstopom v šolo so v program priprav vključeni vsi otroci.

5. DOSTOPNOST IN SODELOVANJE ŽENSK PRI OPREDELITVI GOSPODARSKIH STRUKTUR IN POLITIKE TER V PROIZVODNEM PROCESU

Kot rezultat kulturne, institucionalne, vedenjske in miselne diskriminacije imajo ženske povsod po svetu manjši dostop do zemlje, kapitala in drugih proizvodnih sredstev in s tem tudi manjšo možnost vpliva oz. gospodarske in politične moči.

V Republiki Sloveniji ne obstajajo pravne ovire, ki bi ženskam onemogočale dostop do zemlje, lastništva nepremičnin, kapitala in drugih proizvodnih sredstev. Vendar to še ni trden dokaz, da so ženske v enakopravnem položaju z moškimi.

Ker v Republiki Sloveniji ne razpolagamo s podatki o lastništvu zemlje, nepremičnin in drugih proizvodnih sredstev po spolu, si pri oceni, kako je s tem v praksi, pomagamo s podatki iz popisa prebivalstva za leto 1991. Pri tem pripominjamo, da so to rezultati proste izjave anketiranega polnoletnega članstva gospodinjstva.

Ti podatki kažejo, da so moški v večji meri nosilci stanovanjske pravice in kmečkega gospodarstva. Ženska je nosilka stanovanjske pravice v 221.644 primerih od 625.697 (35,3%) ter nosilka kmečkega gospodarstva v 42.598 primerih od 156.549 (27,2%).

Za osvetlitev stanja na področju kmetijstva nam pomaga raziskava, ki je zajela 2052 kmetij. Podatki ankete so pokazali, da ima 74% kmetij gospodarja, 26% kmetij pa gospodarico. (Kot gospodarica/gospodar je opredeljen tisti član gospodinjstva, ki vodi, organizira in opravlja večino del na kmetiji.) Ženske prevzamejo vlogo gospodarice predvsem na tistih kmetijah, kjer je mož zaposlen (36,2%), in na kmetijah, ki nimajo gospodarja/moža (15,1%). Od 542 gospodaric je 237 (44%) vdov, skupaj s 64 samskimi (12%) in 8 ločenimi (1%) pa jih je 309. To pomeni, da jih je več kot polovica morala prevzeti vodenje kmetije.

Pri lastništvu zemlje se je pokazalo, da so možje lastniki zemlje v 46,8%, žene v 16,6%, mož in žena v 19,7%, moževi ali ženini starši v 7,4% ter drugi lastniki/lastnice v 9,5%. Delež gospodaric, ki so hkrati lastnice zemlje (55%), je v primerjavi z gospodarji, ki so tudi lastniki zemlje (58,5%), približno enak. Iz teh podatkov lahko sklepamo, da je na 542 kmetijah z gospodaricami, ženska hkrati gospodarica in lastnica zemlje na 298 kmetijah, kar pomeni 55% od vseh anketiranih kmetij z gospodaricami. Solastnica in gospodarica hkrati pa je na 58 kmetijah, to je na 10,7% kmetij z gospodaricami.

Podatki kažejo, da se status gospodarice še vedno priznava na osnovi lastništva zemlje, čemur je vzrok predvsem tradicionalizem v odmaknjenih okoljih, ter da se ženska kot edina lastnica zemlje počasi uveljavlja. Delež žensk lastnic bi bil najverjetneje še nižji, če ne bi bilo med njimi mnogih, ki so postale lastnice kmetije šele po moževi smrti.

6. DOSTOP ŽENSK DO IZOBRAZBE, ZDRAVJA IN ZAPOSLOTITVE

6.1. IZOBRAŽEVANJE

Enake možnosti izobraževanja zagotavlja 57. člen Ustave Republike Slovenije, ki določa: "Izobraževanje je svobodno. Osnovnošolsko izobraževanje je obvezno in se financira iz javnih sredstev. Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo."

Vzgojno-izobraževalna dejavnost je organizirano, načrtno in sistematično posredovanje znanja ter oblih civilizacijskih in kulturnih vrednot in se opravlja na naslednjih ravneh oziroma področjih:

- predšolska vzgoja s pripravo na osnovno šolo,
- obvezno osnovno izobraževanje,
- srednje izobraževanje, višje in visoko ter podiplomsko izobraževanje,
- izobraževanje in usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju,
- osnovno glasbeno izobraževanje ter
- izobraževanje odraslih.

Da bi zadovoljili vsem navedenim oblikam vzgojno-izobraževalne dejavnosti je bilo v letu 1991/92 v Republiki Sloveniji za otroke in mladino organiziranih 820 osnovnih šol z 9.005 oddelki, 146 srednjih šol s 3.326 oddelki, dve univerzi, ki sta vključevali 16 fakultet, 9 višjih in visokih šol ter 3 akademije, 79 organizacij s 477 oddelki za izobraževanje in usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju, 63 glasbenih in 1 baletna šola.

Kljub enakim možnostim za izobraževanje je v Republiki Sloveniji skupno število let šolanja žensk nekaj nižje kot pri moških. Po podatkih za leto 1991 so se ženske povprečno šolale 10 let, moški pa 10,4 leta. Pri tem je potrebno poudariti, da se je povprečno število let šolanja žensk od leta 1984 do leta 1991 podaljšalo za 0,5 leta, pri moških pa je ostalo enako.

Čeprav naj bi imeli vsi otroci in mladostnice/mladostniki enake pogoje za pridobitev željene izobrazbe obstaja v mestnem okolju nekoliko več možnosti, kot jih imajo otroci in mladostnice/mladostniki v vaškem okolju. V vaškem okolju sta prisotna dva problema. Prvi je objektivne narave in je povezan predvsem s pomanjkljivo komunalno, socialno in kulturno infrastrukturo na podeželju, kar močno omejuje možnosti šolanja kmečkih otrok in mladine, kakor tudi možnosti izvenšolskih izobraževalnih dejavnosti, vključevanje v športne in druge aktivnosti. S tem je povezan drugi, subjektivni problem, ko se zaradi manjšega dotoka informacij, slabšega poznavanja različnih stilov življenja dekleta pa tudi fantje odločijo za že ustaljen, vaje način življenja. To je še posebej očitno pri nasledstvu kmetije, saj je bila še pred kratkim zelo močna tradicija, ki temelji na prepričanju, da se sinu ali hčeri, ki bo ostal na kmetiji, ni potrebno toliko izobraževati kot tistim otrokom, ki se bodo zaposlili zunaj nje. Čeprav je ta tradicija že precej obvladana, pa ostaja bojazen, da se bo ob današnjem težkem gospodarskem položaju spet začela prebujati, saj bo denarja za izobraževanje, tako državnega - štipendije - kot družinskega, vse manj.

6.1.1. NEPISMENOST

Nepismenost je eno najočitnejših znamenj, da so (bile) ženske izključene iz sfere vednosti in da dostop do vzgoje in izobraževanja ni bil zagotovljen obema spoloma enako. Vzorec nepismenosti, v katerem je med nepismenimi več žensk kot moških in ki je značilen za večino dežel, zasledimo tudi v Republiki Sloveniji.

V Republiki Sloveniji je stopnja nepismenosti prebivalstva sorazmerno majhna. Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 1991 znaša 0,4% celotne populacije, pri čemer je delež nepismene ženske populacije (0,5%) nekoliko večji od deleža moške populacije (0,4%).

Tabela 7: Nepismene prebivalke/prebivalci, stari več kot 10 let po spolu

NEPISMENI	LETO	
	1981	1991
SKUPAJ	12782	7559
DELEŽ OD CELOTNE POPULACIJE, STAREJŠE OD 10 LET	0,8%	0,4%
ŽENSKE	7453	4524
DELEŽ OD CELOTNE POPULACIJE ŽENSK, STAREJŠE OD 10 LET	0,9%	0,5%
MOŠKI	5329	3035
DELEŽ OD CELOTNE POPULACIJE MOŠKIH, STAREJŠE OD 10 LET	0,7%	0,4%

V zadnjem desetletju je prišlo v Republiki Sloveniji do bistvenega zmanjšanja nepismenosti prebivalstva, vendar tako podatki za leto 1981 kot podatki za leto 1991 kažejo, da je delež nepismene ženske populacije večji od moške. To razmerje se le počasi spreminja (s 58% v letu 1981 na 56% v letu 1991).

Podatki o strukturi nepismenosti glede na posamezna starostna obdobja pa kažejo, da je nepismenost tako pri moških kot pri ženskah pri višjih starostih višja tako za leto 1981 kot za leto 1991.

Čeprav bi težko rekli, da je večja stopnja nepismenosti žensk posledica neposredne ali očitne diskriminacije žensk v bližnji preteklosti, saj je pravica do izobrazbe zagotovljena načeloma vsem enako, pa podatki o višjem deležu starejših nepismenih žensk kažejo, da so bile kljub zakonski podlagi možnosti žensk za izobraževanje nekoliko nižje.

Tabela 8: Nepismene prebivalke/prebivalci, stari več kot 10 let po spolu in starosti

STAROST	1981		1991	
	ŽENSKE	MOŠKI	ŽENSKE	MOŠKI
10-19	221	555	185	224
20-29	583	635	403	409
30-39	688	615	480	412
40-49	1158	908	512	432
50-59	1088	815	853	567
60->	3668	1858	2071	981
neznano	47	43	20	10

6.1.2. VPIS IN KONEC ŠOLANJA

Delež celotne populacije, vključene v šolski sistem, je za ženski del populacije podoben kot za moški del. Razlike, ki se gibljejo v razmiku 1% do 3%, so povečini sorazmerne razlikam v deležu obeh spolov v nižjih starostnih skupinah (od 0-14 let 18,5% deklic in 20,7% dečkov; od 15 do 24 let 13,9% ženski in 15,3% moških v letu 1992).

Uspešnost ob končanem šolanju je nekoliko večja pri ženskem deležu prebivalstva, o čemer bo mogoče povedati kaj več, ko bomo razpolagali z rezultati eksternega vrednotenja znanja. Takšno smer razlik zasledimo na vseh stopnjah šolskega sistema razen pri podiplomskem študiju.

Tabela 9: Otroci in mladostnice/mladostniki, vključeni v vzgojnoizobraževalne programe

VRSTA VZGOJNO - IZOBRAŽEVALNE ORGANIZACIJE		1980		1985		1990		1992	
		ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI
Vzgojnovarstveni zavodi za predšolske otroke	1	31606	35266	35795	39874	34772	38859	31586	34443
	2	47.26	52.74	47.30	52.70	47.22	52.78	47.84	52.16
Osnovne šole	1	107682	111714	109947	115842	109886	115754	105834	111202
	2	49.08	50.92	48.69	51.31	48.70	51.30	48.76	51.24
Osnovne šole s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom	1	2054	2995	1872	2755	1700	2631	1701	2582
	2	40.68	59.32	40.46	59.54	39.25	60.75	39.72	60.28
Srednje šole	1	43581	47750	40610	39841	46402	45658	48391	47230
	2	47.72	52.28	50.48	49.52	50.40	49.60	50.61	49.39
Srednje šole s prilagojenim programom	1	115	164	161	187	203	313	325	398
	2	41.22	58.78	46.26	53.74	39.34	60.66	44.95	55.05
Višje šole	1	3129	967	1984	731	1443	722	759	291
	2	76.39	23.61	73.08	26.92	66.65	33.35	72.29	27.71
Visoke šole	1	1409	1876	1872	772	1334	710	895	537
	2	42.89	57.11	70.80	29.20	65.26	34.74	62.50	37.50
Fakultete	1	6606	5126	8280	8212	12357	11524	14883	12946
	2	56.31	43.69	50.21	49.79	51.74	48.26	53.48	46.52
Akademije	1	146	140	191	155	269	186	251	226
	2	51.05	48.95	55.20	44.80	59.12	40.88	52.62	47.38

1 - absolutna številka

2 - primerjava ženske in moške populacije v določenem letu in na določeni stopnji vključenih

Osnovna šola:

Če primerjamo vpis v osnovno šolo in uspeh ob koncu šolanja, ugotovimo, da je ob vpisu delež dečkov večji od deklic (kar je v skladu z deleži v celotni populaciji), na koncu osnovne šole pa je razmerje obrnjeno: več deklic uspešno konča osnovno šolo, čeprav so razlike sorazmerno majhne (in z leti upadajo; najmanjše so za preteklo šolsko leto). Ko bodo podatki o uspehu ob koncu osnovnega šolanja zbrani s pomočjo eksterne vrednotenja znanja, ki je zdaj šele v obdobju uvajanja, bo mogoče razlike tudi natančneje oceniti. Mogoče je namreč, da je prednost deklic pripisati samemu merskemu instrumentu in da na ocene učiteljic/učiteljev poleg znanja vplivajo tudi nekateri drugi dejavniki.

Tabela 10: Učenke/učenci, vključeni v osnovno šolo po spolu

ŠOLSKO LETO	DEKLICE		DEČKI	
	Število	% od vseh vpisanih	Število	% od vseh vpisanih
1980/1981	107682	49.1	111714	50.9
1985/1986	109947	48.7	115842	51.3
1990/1991	109886	48.7	115754	51.3
1992/1993	105834	48.8	111202	51.2

Tabela 11: Učenke/učenci, ki so končali osnovno šolo po spolu

ŠOLSKO LETO	DEKLICE		DEČKI	
	Število	% od vseh, ki so končali	Število	% od vseh, ki so končali
1980/1981	13730	51.5	12922	48.5
1985/1986	12184	50.3	12050	49.7
1990/1991	13477	50.9	12989	49.1
1992/1993	13319	50.2	13223	49.8

Srednja šola:

Deklice, ki so uspešnejše pri zaključku šolanja v osnovnih šolah, predstavljajo več kot polovico celotne vpisane srednješolske populacije (50,6% v šolskem letu 1992/93).

Tabela 12 : Dijakinje/dijaki, vključeni v srednješolske izobraževalne programe po usmeritvah

USMERITVE		1985/86		1990/91		1992/93	
		ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI
agroživilstvo	1	2096	2035	2034	2110	2581	2713
	2	50.74	49.26	49.08	50.92	48.75	51.25
gozdarstvo	1	10	281		245	2	121
	2	3.44	96.56	0.00	100.00	1.63	98.37
usnjarsko predelovalna industrija	1	590	171	472	173	422	127
	2	77.53	22.47	73.18	26.82	76.87	23.13
tekstilna usmeritev	1	3712	179	3946	153	4359	105
	2	95.40	4.60	96.27	3.73	97.65	2.35
kemija, farmacija, gumarstvo, nekovine	1	1356	514	1353	549	1315	523
	2	72.51	27.49	71.14	28.86	71.55	28.45
lesarstvo	1	475	2165	314	2613	227	2896
	2	17.99	82.01	10.73	89.27	7.27	92.73
gradbeništvo	1	645	2474	342	1884	477	1961
	2	20.68	79.32	15.36	84.64	19.57	80.43
gostinstvo in turizem	1	2251	1017	2934	2086	3144	2500
	2	68.88	31.12	58.45	41.55	55.71	44.29
ekonomija	1	9206	1213	11578	2421	11371	3476
	2	88.36	11.64	82.71	17.29	76.59	23.41
tisk in papir	1	308	273	452	383	343	340
	2	53.01	46.99	54.13	45.87	50.22	49.78
elektrotehniška usmeritev in računal.	1	833	7508	327	8264	201	8046
	2	9.99	90.01	3.81	96.19	2.44	97.65
metalurgija in strojništvo	1	1347	15520	749	15629	440	13791
	2	7.99	92.01	4.57	95.43	3.09	96.91
promet in zveze	1	532	847	732	768	755	733
	2	38.58	61.42	48.80	51.20	50.74	49.26
rudarstvo in geologija	1	73	739	16	325	6	206
	2	8.99	91.01	4.69	95.31	2.83	97.17
zdravstvo	1	2895	337	3027	433	3190	542
	2	89.57	10.43	87.49	12.51	85.48	14.52
pedagoška usmeritev	1	4044	480	3360	547	14011	152
	2	89.39	10.61	86.00	14.00	90.21	9.79
družboslovje, kultura	1	5592	683	5748	729	3216	293
	2	89.12	10.88	88.74	11.26	91.65	8.35
naravoslovje, gimnazije	1	4645	2680	9018	5476	14941	8002
	2	63.41	36.59	62.22	37.78	65.12	34.88
notranje zadeve	1		725		870		703
	2	0.00	100.00	0.00	100.00	0.00	100.00
skupaj		40610	39841	46402	45658	48391	47230

1 - absolutna številka

2 - primerjava ženske in moške populacije v določenem letu in na določeni stopnji vključenih

Da bi vsem učenkam/učencem omogočili dostop do vseh učnih programov in da bi se učenke/učenci osnovnih šol kar najbolje seznanili z vsemi vrstami in možnostmi izobraževanja na srednjih šolah, zavodi za zaposlovanje za vse učence/učenke 7. in 8. razredov osnovnih šol organizirajo poklicno svetovanje in usmerjanje, srednje šole pa za boljše seznanjanje kandidatov/kandidatk z njihovimi programi in možnostmi izobraževanja organizirajo informativne dneve.

Poklicno svetovanje in usmerjanje poteka tudi na srednjih šolah, univerzi pa prav tako organizirata informativne dneve.

Kljub dobremu informiranju o izobraževalnih možnostih, lahko ugotovimo, da se ohranjajo tipični vzorci izbora izobraževalnih programov ali smeri.

Podatki za leto 1991/92 kažejo, da je delež ženske populacije izrazito večji na področju pedagoške (86,4%), zdravstvene (85,5%), ekonomske (79,7), usnjarske (74,2%) usmeritve ter farmacije in kemije (71,4). Področja izobraževanja, kjer prevladuje moški delež prebivalstva in je ženski delež manjši od desetine, pa so notranje zadeve (0%, ker je vpis v šolo za miličnike mogoč le za fante, dekleta pa so se do leta 1983, ko je bilo zaposlovanje policistk prekinjeno, lahko vključile v posebne programe izobraževanja), gozdarstvo (0,6%), elektrotehnika (3,3%) in lesarstvo (9,2%). Razlike med spoloma pa niso izrazite na področjih gostinstva, tiska in papirja, prometa in zvez ter agroživilstva, kjer znašajo od 2 do 4%.

Zaradi takšnega stanja bi kazalo razmisliti o posebnih akcijah, ki bi vzpodbujale dekleta in fante, da bi se odločali za šolanje za manj tradicionalne ženske oz. moške poklice.

Tabela 13: Dijakinje/dijaki, ki so zaključili srednješolske izobraževalne programe po usmeritvah in spolu

		1985/86		1990/91		1992/93	
		ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI
agroživilstvo	1	673	613	451	485	617	627
	2	52.33	47.67	48.18	51.82	49.60	50.40
gozdarstvo	1	1	85		68		42
	2	1.16	98.84	0.00	100.00	0.00	100.00
usnjarsko predelovalna industrija	1	105	39	131	56	131	35
	2	72.92	27.08	70.05	29.95	78.92	21.08
tekstilna usmeritev	1	1107	40	1003	65	1214	27
	2	96.51	3.49	93.91	6.09	97.82	2.18
kemija, farmacija, gumarstvo in nekovine	1	371	130	297	98	300	133
	2	74.05	25.95	75.19	24.81	69.28	30.72
lesarstvo	1	143	630	86	671	68	747
	2	18.50	81.50	11.36	88.64	8.34	91.66
gradbeništvo	1	91	780	73	566	58	512
	2	10.45	89.55	11.42	88.58	10.18	89.82
gostinstvo in turizem	1	513	227	615	344	760	514
	2	69.32	30.68	64.13	35.87	59.65	40.35
ekonomija	1	2172	324	2902	435	2385	758
	2	87.02	12.98	86.96	13.04	75.88	24.12
tisk in papir	1	61	57	85	80	93	99
	2	51.69	48.31	51.52	48.48	48.44	51.56
elektrotehniška usmer. in računalništvo	1	194	1750	73	1857	76	1745
	2	9.98	90.02	3.78	96.22	4.17	95.83
metalurgija in strojništvo	1	415	3902	210	4221	149	3767
	2	9.61	90.39	4.74	95.26	3.80	96.20
promet in zveze	1	182	166	180	169	198	114
	2	52.30	47.70	51.58	48.42	63.46	36.54
rudarstvo in geologija	1	19	782	5	108	4	63
	2	9.95	90.05	4.42	95.58	5.97	94.03
zdravstvo	1	777	106	658	67	651	103
	2	88.00	12.00	90.76	9.24	86.34	13.66
pedagoška usmeritev	1	1088	110	888	147	753	129
	2	90.82	9.18	85.80	14.20	85.37	14.63
družboslovje, kultura	1	1201	175	1502	182	1416	232
	2	87.28	12.72	89.19	10.81	85.92	14.08
naravoslovje, gimnazije	1	960	527	1413	940	1937	1216
	2	64.56	35.44	60.05	39.95	61.43	38.57
notranje zadeve	1		150		199		212
	2	0.00	100.00	0.00	100.00	0.00	100.00
skupaj		8873	9893	9070	10644	9394	10885

1 - absolutna številka

2 - primerjava ženske in moške populacije v določenem letu in na določeni stopnji vključenih

Višje in visoke šole

Pri vključevanju v višje in visoko izobraževanje je opazen bistven porast, in sicer kar za 1/3 od šolskega leta 1980/81 do 1992/93. Vzroke za to gre iskati predvsem v vse večjem zavedanju ljudi, da brez izobraževanja ni napredka, ter v vse slabših možnostih za zaposlitev. Tako mnogo mladih, ki se po končani srednji šoli ne uspejo zaposliti, nadaljuje izobraževanje.

V obdobju od leta 1980/81 do 1992/93 se je zmanjšal delež žensk, vključenih v višje in visokošolske programe, vendar še kljub temu prevladujejo.

Podatki o študentkah/študentih, ki so zaključili šolanje na višjih in visokih šolah ter na fakultetah in akademijah, kažejo, da so študentke pri študiju nekoliko bolj uspešne od svojih kolegov. Med diplomantkami/diplomanti je bilo v šolskem letu 1985/86 58,6% žensk, leta 1992/93 pa 60,4%.

Razmerje med moškimi in ženskami se bistveno spremeni pri podiplomskem študiju in doktoratih znanosti. Med diplomantkami/diplomanti prevladujejo moški, vendar je v zadnjih dvanajstih letih opaziti bistveno povečanje deleža žensk, ki se je že skoraj približal polovici vseh diplomantk/diplomantov. V letu 1980 je bilo med diplomantkami/diplomanti podiplomskega študija 19,9% žensk, leta 1985 27,2%, leta 1990 31,5% in leta 1992 40%.

Tabela 14: Študentke/šudenti, vključeni v izobraževalne programe po usmeritvah

	1980/81		1985/86		1990/91		1992/93	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
VIŠJE ŠOLE	3129	967	1984	731	1443	722	759	291
pedagoška	1910	262	825	62				
upravna	192	186	284	78	292	55	294	58
pravna	247	105	224	76	324	89		
socialno delo	162	24	134	35	197	17		
pomorska	42	249	52	226	80	259		
teh.varnost.	7	57	27	132	32	149	23	167
agroživilska	67	53	77	84	92	100		
zdravst.del	502	31	361	38	426	53	442	66
VISOKE ŠOLE	1409	1876	1872	772	1334	110	895	537
telesna kultura	126	197						
ek.komercialna	864	490	942	369				
organizacij dela	116	201	268	201				
tehniška	303	988						
pedagoška			662	202	1334	110		
socialno delo							205	24
pomorska							98	249
pravna							482	143
kmetijska							110	121
FAKULTETE	6606	5126	8280	8212	12357	11524	14883	12946
filozofska	1543	405	1627	414	1918	345	2375	554
ekonomska	1126	418	1316	568	2976	815	3261	1502
pravna	591	296	440	320	572	213	621	285
družbene vede	471	323	504	277	653	253	765	308
šport			123	203	177	242	188	302
pedagoška					1203	197	2766	435
teološka	10	121	12	155	20	151	95	207
organizacijske vede					428	387	388	453
strojništvo	15	788	49	1082	87	1610	46	1524
elektrotehnika	81	777	285	1355	217	2102	119	2043
gradbeništvo	347	435	357	611	522	583	541	735
in geodezija								
naravoslovje in tehnologijo	949	562	1317	694	1465	1118	1523	1119
biotehniška	764	663	1040	875	774	667	830	791
tehniška			478	1314	566	2306	534	2030
veterinarska					96	149	120	140
medicinska	709	338	732	344	683	386	711	418
AKADEMIJA	146	140	191	155	269	186	251	226
likovna umetnost	26	57	51	52	79	62	73	76
glasba	92	49	109	69	151	83	135	111
gledališče, radio, film in TV	28	34	31	34	39	41	43	39
SKUPAJ	11290	8109	12327	9870	15403	12542	16788	14000
% po spolu	58,2	41,8	55,5	44,5	55,1	44,9	54,5	45,5

6.1.3. STRUKTURA ZAPOSLENIH V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU

V celotnem šolskem sistemu se soočamo z značilnimi razlikami v zaposlovanju moških in žensk: na nižjih stopnjah, kjer je delo slabše plačano, prevladujejo ženske, na višjih moški. V osnovnih šolah je bilo na primer v letu 1992 zaposlenih 85% žensk, na fakultetah pa 24% (in 20% na akademijah).

Tabela 15: Struktura zaposlenih v vzgoji in izobraževanju

VRSTA ORGANIZAC.		1980		1985		1990		1992	
		ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI
Vzgojnovarstveni zavodi	1	5559	373	6584	155	6889	61	6308	35
	2	93.71	6.29	97.70	2.30	99.12	0.88	99.45	0.55
Osnovne šole	1	10967	2429	12176	2347	13147	2410	13438	2417
	2	81.87	18.13	83.84	16.16	84.51	15.49	84.76	15.24
Srednje šole	1	3008	3650	3094	3200	3542	3159	3904	3073
	2	45.18	54.82	49.16	50.84	52.86	47.14	55.96	44.04
Višje, visoke šole	1	433	1809	470	1766	549	1648	566	1664
	2	19.31	80.69	21.02	78.98	24.99	75.01	25.38	74.62

1 - absolutna številka

2 - delež glede na spol

Legenda:

osnovne šole: seštevek vključenih v osnovne šole in v osnovne šole s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom

srednje šole: seštevek vključenih v srednje šole in v srednje šole s prilagojenim programom

višje, visoke šole: seštevek vključenih v višje in visoke šole, fakultete in akademije

Podatki o spremembah v zaposlovanju v zadnjem desetletju kažejo, da delež žensk v vzgoji in izobraževanju narašča na domala vseh stopnjah šolskega sistema (z izjemo umetniških akademij, kjer se delež nekoliko spreminja okrog vrednosti 22%). Najbolj asimetrična je spolna struktura v vrtcih, kjer so zaposlene skoraj samo ženske; v zadnjem desetletju se je po statističnih podatkih ta delež še povečal s 94% v letu 1980 kar na 99% leta 1990 (že leta 1985 je znašal 98%).

Tudi v osnovnih šolah je delež zaposlenih žensk v zadnjem desetletju nekoliko narasel, in sicer z 82% v letu 1980 na 84% v letu 1990 (oziroma na 85% v letu 1992), podobne spremembe pa zasledimo tudi v šolah s prilagojenim predmetnikom. Bistveno večja je razlika v srednjih šolah, kjer verjetno zgornja meja t.i. "feminizacije" (kot bi bilo mogoče sklepati v zvezi z osnovno šolo) še ni dosežena. Podatki kažejo tendenco stalnega naraščanja deleža žensk, ki se je od leta 1980 do 1992 spremenil kar za 10% (1980 znaša 45%, 1985 49%, 1990 53% in 1992 56%).

Delež žensk, zaposlenih v višjih šolah, se v zadnjem desetletju ni bistveno spremenil (31% za leto 1980, 30% za leto 1985 in 32% za leto 1990). Znatno spremembo zasledimo v zadnjih nekaj letih (z 32% na 38% v letu 1992), medtem ko je sprememba v visokem šolstvu ravno nasprotna (s 43% v letu 1990 na 33% v letu 1992), kar je verjetno v določeni meri tudi posledica reorganizacije nekaterih višjih šol v visoke. Kljub tej spremembi v zadnjih nekaj letih pa se je delež ženske populacije, zaposlene v visokem šolstvu (oz. visokošolskih učiteljic in znanstvenih delavk ter sodelavk), znatno povečal, s 15% leta 1980 na 43% leta 1990.

6.2. ZDRAVSTVO

Ustava Republike Slovenije nadaljuje tradicijo družbene skrbi za zdravje, saj pravi, da "ima vsakdo pravico do zdravstvenega varstva pod pogoji, ki jih določa zakon, le ta pa določa pravice do zdravstvenega varstva iz javnih sredstev" (51. člen). To pomeni, da so zdravstveno zavarovane vse osebe in njihovi družinski člani/članice, ki imajo državljanstvo Republike Slovenije (Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, 15. člen).

Zdravstveno varstvo žensk je v zdravstveni zakonodaji posebej opredeljeno (nosečnost, porod in kontracepcija). Obvezno zdravstveno zavarovanje zagotavlja brezplačne zdravstvene storitve ženskam v zvezi s svetovanjem pri načrtovanju družine, kontracepcijo (izvzet je le kondom), nosečnostjo in porodom, ter največ 15% participacijo zavarovank in zavarovancev pri storitvah v zvezi z zagotavljanjem in zdravljenjem zmanjšane plodnosti in umetno oploditvijo, sterilizacijo in umetno prekinitev nosečnosti.

Potrebno je poudariti, da je Republika Slovenija ena redkih držav, ki ima pravico do splava zapisano v ustavi. 55. člen navaja, da je "odločanje o rojstvu svojih otrok svobodno in da država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svobode in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstvo svojih otrok".

6.2.1. PRIČAKOVANA ŽIVLJENJSKA DOBA IN UMRLJIVOST ŽENSK IN OTROK

Med prebivalstvom Republike Slovenije v zadnjem desetletju prevladujejo ženske - na 100 žensk imamo 94 moških. Vendar ženske prevladujejo le v višjih starostih, saj je ob rojstvu razmerje konstantno: na 100 deklic se rodi od 106 do 107 dečkov. Zaradi višje umrljivosti moških v vseh starostnih skupinah se to nesorazmerje s starostjo zmanjšuje in v drugi polovici življenja ženske številčno prevladajo. V zadnjem desetletju se je podaljšalo številčno prevladovanje moških za 6 let, leta 1981 je bilo več moških kot žensk do starosti 46 let, leta 1992 pa že do 53. leta starosti.

Pričakovana življenjska doba ob rojstvu je tudi v Republiki Sloveniji že dalj časa daljša pri ženskah kot pri moških. Leta 1980 je bila pri ženskah 75,1 leto in pri moških 8 let krajša (67,3 let). V desetih letih se je pri ženskah podaljšala za 2,2 leti (77,3 let) in pri moških za 2,4 leta (69,6 let). Ob rojstvu je daljša za 8 let, v starosti 50 let za 5 let in v starosti 70 let za 2,6 let.

Tudi splošna umrljivost je pri ženskah nekoliko nižja (9,5 na 1000 prebivalcev) kot pri moških (10,7 na 1000 prebivalcev). Največja razlika v umrljivosti med ženskami in moškimi je v starosti med 20 in 50 leti. Mlajše ženske med 20 in 64 leti starosti umirajo najpogosteje zaradi raka dojke in materničnega vratu ter srčnožilnih obolenj.

V Republiki Sloveniji že dolga leta posebno pozornost posvečamo ohranitvi in krepitvi zdravja nosečnic in otrok. Posledica te skrbi je nizka umrljivost nosečnic in porodnic ter dojenčkov. Maternalna umrljivost se je od leta 1980, ko je bila 13,4 na 100.000 živorojenih, zmanjševala letno za 9,4%, saj je bila leta 1992 le še 5 na 100.000 živorojenih otrok. Od leta 1983 dalje ni umrla nobena ženska zaradi umetne prekinitve nosečnosti. Na relativno nizko maternalno umrljivost vpliva tudi več kot desetletna tradicija rojevanja v poročnišnici in vsesplošno obiskovanje nosečnostnih posvetovalnic. Že deset let skoraj vse nosečnice rodijo v poročnišnici (1980. leta je rodilo 98,9% in leta 1992 pa 99,5% nosečnic) in velika večina jih redno obiskuje nosečnostno posvetovalnico. Število nosečnic, ki ne obiskujejo posvetovalnice se vztrajno zmanjšuje, od 2,8% na 1,7% nosečnic. Posvetovalnico obiskujejo tudi vedno bolj zgodaj, saj se je v desetletnem obdobju število nosečnic, ki so začele z obiski v prvem trimesečju povečalo od 58% na 72% nosečnic. V zadnjih petih letih je bila vsaka nosečnica pregledana povprečno 6 do 7 krat.

Pri umrljivosti dojenčkov se Republika Slovenija zelo približuje najbolj razvitim evropskim državam. V zadnjem desetletju se je umrljivost dojenčkov zmanjševala za 7% letno, tako da je bila leta 1992 še enkrat manjša (7/1000 živorojenih otrok težjih od 1000 g) kot pred desetimi leti (14,7/1000). Leta 1980 je umrlo 16 dečkov in 13 deklic od 1000 živorojenih, leta 1992 pa 8 dečkov in 6 deklic.

Tudi umrljivost majhnih otrok, starih od 1 do 4 leta, se v zadnjem desetletju vztrajno zmanjšuje, za 6% letno. Leta 1992 je bila umrljivost skoraj še enkrat manjša (38 otrok od 10 000 otrok starih 1-4 let) kot leta 1980, ko je umrlo 71 od 10.000 otrok v tej starosti. Razlike med spoloma se zmanjšujejo, saj je pred desetimi leti umrlo 12 dečkov več kot deklic, leta 1992 pa je delež umrlih deklic in dečkov enak.

6.2.2. RODNOST IN NAČRTOVANJE DRUŽINE

Zadnjih deset let v Republiki Sloveniji pada število rojstev, pri čemer po vedenjskih vzorcih sledimo razviti Evropi. Spremembe vrednot in življenjskih pričakovanj, družbenega in ekonomskega sistema ter prekomerna obremenjenost žensk pa utegnejo zmanjševanje rojstev pri nas še pospešiti. V tem obdobju se je rodnost naglo zmanjševala za 4,5% letno, od 15,8/1000 na 10/1000 prebivalcev. Tudi splošna stopnja fertilitnosti se je znižala za polovico, od 62,8/1000 žensk v rodni dobi na 39,1/1000.

Urnaganje rodnosti je v Republiki Sloveniji še vedno v precejšnji meri tradicionalno, saj ocenjujemo, da 30% rodne populacije uporablja prekinjen odnos in v primeru zatajitve te metode splav. Na to kaže razmerje med porodi in splavi. Pri nas beležimo šest splavov na deset porodov, na Nizozemskem pa le tri. V Republiki Sloveniji uporablja zanesljiva kontracepcijska sredstva (hormonske tablete, maternični vložek, sterilizacija) kar dvakrat manj parov (manj kot 50% spolno aktivne populacije) kot v državah zahodne Evrope. Za sterilizacijo se pri nas zaradi preveč zavirajoče zakonodaje in kulturno pogojenih predsodkov odloča zanemarljivo malo ljudi. Sodobni koncept načrtovanja družine z uporabo zanesljivih kontracepcijskih sredstev se pri nas zelo počasi uveljavlja, saj se delež uporabnikov zanesljivih kontracepcijskih metod v zadnjih desetih letih skoraj ni spremenil. Podatkov o uporabi ostalih kontracepcijskih metod in sredstev ne zbiramo sistematično. V času izvajanja rodnotne ankete leta 1989 je uporabljalo diafragmo 1,7%, kondom 4,7%, spermicide 0,8%, prekinjen odnos 27,8% in periodično abstinenco (metoda varnih dni, Knaus-Oginova metoda) 5,6% anketirank, hormonske tablete 25%, maternični vložek 24% in sterilizacijo 1%.

Vzpodbudno pa je dejstvo, da se sodoben način načrtovanja družine vedno bolj uveljavlja pri mladih. To se kaže v zniževanju splavnosti pri tej populaciji. V starosti do 24 let se je splavnost v zadnjem desetletju še enkrat bolj znižala (za 6% letno) kot v kasnejših starostnih skupinah (za 2,5% do 3% letno). Prepočasno uveljavljanje tega koncepta bi lahko pripisali preveč tradicionalnemu zdravstvenemu vzgojnemu delu v šolah in v javnosti, s katerim se ukvarjajo predvsem zdravstveni delavci. Na nezadostno uporabo zanesljive kontracepcije vpliva tudi slabša dostopnost ginekološke službe, predvsem pa njihova premalo pestra ponudba različnih oblik svetovanja in drugih vrst pomoči v zvezi z načrtovanjem družine.

Sedanje socialnoekonomske težave naše države in spremembe zdravstvenega sistema (javna in privatna praksa), predvsem pa spremenjene zakonitosti financiranja zdravstvenega varstva bi utegnile zavreti odločanje rodne populacije za uporabo sodobnih preventivnih metod uravnaganja rodnosti, posebno pri določenih socialnoekonomsko ogroženih skupinah žensk in moških. Ni pa izključeno, da bi za določeno populacijo imele te spremembe tudi pozitiven učinek zaradi večanja izbire uslug in sredstev. V zadnjih letih se je zmanjšalo tudi sodelovanje izobraževalnega sektorja pri vzpodbujanju pozitivnih vedenjskih vzorcev na tem področju.

6.2.3. OBOLEVNOST ŽENSK

Tako kot drugod v razvitem svetu tudi v Republiki Sloveniji ženske živijo sicer dlje, vendar ne nujno boljše kot moški. Vodilne bolezni mladih žensk (do 40 leta starosti), ki se sicer praviloma ne končajo s smrtjo, povzročajo pa kronično obolenost in prezgodnjo invalidnost, so bolezni žolčnika in gibal. Te bolezni so v veliki meri posledica nezdravih prehrabnih navad in obremenitev na delovnih mestih, ki jih večinoma zasedajo manj kvalificirane ženske. Na zdravje ženske (in vseh, ki so od nje odvisni) vpliva tudi preobremenjenost zaradi neenakomerne delitve dela v družini.

V izrazitem porastu (3,1% letno) je pojavljanje raka na dojkah, ki je z letno incidenco 55/100000 žensk na prvem mestu med raki pri ženskah (21% vseh rakov). Tudi pri mladih ženskah, 20-34 letnih, je ta oblika raka na drugem mestu (15%), takoj za rakom materničnega vratu (27% vseh rakov), ki ima letno incidenco 11/100.000 žensk, starih 20-34 let. Rak materničnega vratu je v celotni ženski populaciji z letno incidenco 17/100.000 na petem mestu (6% vseh rakov) in že več kot deset let ne pada, ker izvajamo le pasivno preseganje te bolezni. Enako letno incidenco ima rak materničnega telesa, ki je na četrtem mestu (7% vseh rakov) in zmerno narašča (2,4% letno). Tudi pljučni rak, ki je sicer pri ženskah na devetem mestu (4% vseh rakov), v zadnjem desetletju bolj strmo narašča pri ženskah (3% letno) kot pri moških.

Zaradi relativno dobrega življenjskega standarda in izboljšanih prehrabnih navad slabokrvnost žensk resno ne ogroža njihovega zdravja in zdravja njihovih otrok, zato tega stanja ne spremljamo sistematično. Ocenjujemo (po klinični oceni perinatologa), da je bilo leta 1980 3,2% nosečnic slabokrvnih, leta 1992 pa 2%.

Uporaba vseh zdravil na recept je bila v zadnjih sedmih letih (1985-92) večja pri ženskah kot pri moških v vseh starostnih skupinah od 7. leta starosti dalje. Delež anksiolitikov in hipnotikov je 6%, nenarkotičnih analgetikov in antipiretikov 4,2% ter nesteroidnih antirevmatikov, ki se uporabljajo tudi kot analgetiki, 5,5% med vsemi recepti. Na prvem mestu med temi skupinami zdravil so tako pri ženskah kot pri moških anksiolitiki, med njimi je prvi diazepam, saj smo leta 1992 zanj izdali 955 receptov na 1000 prebivalcev, sledi mu bromazepam (851 receptov/1000), medtem ko je bilo izdanih eno tretjino manj receptov za lorazepam (342 receptov/1000). Na četrtem in petem mestu sta nitrazepam (319 receptov/1000) in flurazepam (298 receptov/1000), ki spadata med hipnotike. Med vsemi temi zdravili je bilo predpisovanih povprečno za polovico več receptov ženskam kot moškim. Največja razlika je bila zabeležena pri bromazepamu, saj je kar 63% več receptov bilo izdanih ženskam (1224 receptov/1000) kot moškim (455 receptov/1000). Na naslednjem mestu sta s 57% in 42% povečanjem lorazepam in diazepam. Večji delež predpisovanja anksiolitikov se pojavi že pri mladih ženskah od 15. leta starosti dalje, več kot polovico večji delež pa v starosti od 30 do 60 let.

6.2.4. PRECEPLJENOST OTROK IN NOSEČNIC

Cepjenja proti nalezljivim boleznim so v Republiki Sloveniji obvezna in potekajo po natančno določenem programu, zato v obvladovanju bolezni s cepljenjem prekašamo mnoge zahodnoevropske države. V desetih letih se je povečala precepljenost proti tuberkulozi od 92,2% na 95,9%, proti davici, tetanusu in oslovskemu kašlju od 89,9% na 97,8%, proti otroški paralizi od 86,6% na 98,3% in ošpicam od 87,6% na 93,8%. Signifikantnih razlik pri cepljenju po spolu ni. Zaradi tega nekaterih bolezni sploh ne registriramo več (davica, tetanus novorojenčkov, otroške paralize), nekatere pa iz leta v leto v manjšem številu (ošpice, mumps, rdečke, oslovski kašelj, hepatitis B).

Cepjenje proti tetanusu poteka že od leta 1951, zato so ženske, ki jih cepimo po rednem

programu (na 4-6 let), proti tetanusu zavarovane in nosečnice cepimo le v primeru poškodbe, če je od zadnjega cepljenja poteklo več kot 10 let.

6.2.5. HIV OKUŽBE

Do konca 1993 je bilo v Republiki Sloveniji prijavljenih 31 primerov aidsa oziroma 0,003% na 1 milijon prebivalcev, od tega je bilo 29 moških in 2 ženski. Tri četrtine primerov (72,4%) je bilo starih od 25 do 49 let, od tega več kot polovica v starosti od 25 do 34 let. Ena ženska je bila stara od 30 do 34 let in druga več kot 50 let. Več kot polovica obolelih z aidsom je homoseksualcev, ena petina je heteroseksualcev, 2 intravenska narkomani in 2 hemofilika.

V istem obdobju je bilo prijavljenih še dodatnih 48 primerov diagnostične okužbe s HIV brez razvitega obolenja aidsa, od teh jih je ena petina (10 primerov ali 20,8%) pri ženskah, kar je štirikrat več kot je delež zbolelih žensk. Od 10 žensk je bilo 7 okuženih s heteroseksualnimi stiki, 2 s hemofilikom in 1 neuvrščena.

Zanesljivih ocen o porazdelitvi in širjenju okužbe v različnih skupinah prebivalcev glede demografskih in vedenjskih značilnosti nimamo, vendar je s HIV gotovo okuženih precej več ljudi kot je prijavljenih primerov. Epidemija aidsa in okužbe s HIV sta pri nas še v zelo zgodnji fazi. Kljub tveganim vedenjskim vzorcem različnih skupin ljudi se po razpoložljivih podatkih še v nobeni skupini ni začelo eksplozivno širjenje okužb s HIV.

6.2.6. PODHRANJENOST OTROK STARIH DO PET LET

V Republiki Sloveniji redno spremljamo tako slabo prehranjenost kot tudi debelost, kajti obe stanji sta lahko kazalca slabšega socialnoekonomskega stanja družine kot tudi slabih prehranjevalnih navad. Leta 1980 je bilo 5,2% slabše hranjenih in 4% preveč prehranjenih otrok. Leta 1992 je bilo skoraj polovico manj (2,7%) slabše hranjenih in skoraj petino manj (3,3%) preveč hranjenih otrok od vseh sistematično pregledanih otrok v starosti do 5 let ne, glede na spol.

6.3. ZAPOSLENOST

Ženske v Republiki Sloveniji so formalno enakopravne in imajo enake možnosti tudi na trgu delovne sile. Republika Slovenija v svoji zakonodaji povzema vsa načela mednarodnih konvencij v zvezi s pravicami žensk, na nekaterih področjih pa upošteva tudi priporočila za ugodnejše rešitve. Tudi delovno pravo zagotavlja enake možnosti in posebej opredeljuje delavke le takrat, ko gre za posebno zaščito.

Prvi povojni popis prebivalstva, leta 1953, je pokazal, da je med 773.000 ženskami več kot tretjina ekonomsko aktivnih, med zaposlenimi jih je bilo 33,2% žensk. Od takrat sta delež in število zaposlenih žensk stalno naraščala vse do leta 1988, ko je bilo zaposlenih 46,3% žensk. Po letu 1988 delež zaposlenih žensk še vedno narašča (vendar ne na račun zaposlovanja žensk, temveč na račun hitrega povečevanja brezposelnosti moških), število zaposlenih žensk pa upada.

Upadanje števila zaposlenih, tako žensk kot moških je posledica prehoda v tržno gospodarstvo. Podjetja so se morala reorganizirati in prilagoditi novim tržnim razmeram, kar je za mnoga pomenilo stečaj, ukinitve proizvodnih programov, racionalizacijo dela itd.

Tabela 16: Zaposleni po spolu

LETO	ŽENSKE	MOŠKI	% ŽENSK GLEDE NA VSE ZAPOSLENE
1952	88790	177847	33.3
1960	154224	272990	36.1
1965	206320	313760	39.7
1970	225522	321220	41.2
1975	292104	385120	43.1
1980	351448	443381	44.2
1985	381140	459696	45.3
1990	379932	437860	46.5
1992	328123	363956	47.4

Med zaposlenimi ženskami prevladujejo poročene, sledijo jim samske, razvezane in vdove. Če to primerjamo s statusom vseh žensk, starejših od 15 let (v letu 1990 je bilo 25,1% samskih, 56,4% poročenih, 4,2% razvezanih in 14,0% vdovih), ugotovimo, da ni večjih, razlik. Ženske se torej zaposlujejo ne glede na status za polni osemurni delovni čas.

Podatki o zaposlenih za krajši delovni čas od polnega kažejo, da te oblike zaposlitve v Republiki Sloveniji skorajda ni. V letu 1990 in tudi v letu 1992 je bilo med vsemi zaposlenimi le 0,7% takšnih s krajšim delovnim časom. Pri tem je delež žensk za leto 1990 in 1992 (0,8%) malo večji od deleža moških (0,6%).

Tabela 17: Delež zaposlenih po statusu (%)

STATUS	1990		1992	
	ŽENSKE	MOŠKI	ŽENSKE	MOŠKI
SAMSKA/SAMSKI	21.7	27.3	23.3	30.1
POROČENA/POROČEN	67.6	58.4	66.9	58.5
RAZVEZANA/RAZVEZAN	2.5	0.8	2.1	0.6
VDOVA/VDOVEC	6.0	3.6	5.8	3.5
NEZNAN	2.2	9.9	1.9	7.3
SKUPAJ	100	100	100	100

Ugotovitev, da je delež žensk, ki se izobražujejo na srednji, višji in visoki šoli večji od deleža moških, ter da so pri tem uspešnejše, se odraža tudi pri stopnji strokovne izobrazbe zaposlenih. Delež zaposlenih žensk po strokovni izobrazbi je višji od deleža moških, ko gre za delavke/delavce z višjo, srednjo in nižjo strokovno izobrazbo, ter nekaj manjši pri visoki strokovni izobrazbi.

Tabela 18: Zaposleni po spolu in stopnji strokovne izobrazbe

	1990			1992		
	Ž	M	% ŽENSK	Ž	M	% ŽENSK
DOKTORAT	277	1400	16.5	245	1279	16.1
MAGISTERIJ	764	1789	29.4	743	1668	30.8
VISOKA	20050	25437	44.1	19687	23792	45.3
VIŠJA	30241	20535	59.6	29186	18717	60.9
SREDNJA	94139	69574	57.5	87315	63682	57.8
NIŽJA	12440	6787	64.7	9647	5371	64.2
VKV	3888	15934	19.6	3434	12176	22.0
KV	78938	149576	34.5	70186	126978	35.6
PKV	31081	39296	44.2	24901	29514	45.8
NKV	84456	81265	50.9	70207	66616	51.3
neznano	855	2312	27.0	714	1108	39.2

Sprememba družbenega sistema in začetek privatizacije družbene lastnine še nista bistveno vplivala na strukturo zaposlenih po vrsti sektorja. Delež zaposlenih v družbenem sektorju se je zmanjšal iz 82,3% v letu 1980 na 78,6% v letu 1992. Ker se bo postopek privatizacije iztekel v letu 1994, je šele za v prihodnje pričakovati bistveno spremembo zaposlenosti po vrsti sektorja (družbeni, nedružbeni).

Ženske, zaposlene v družbenem sektorju, delajo predvsem v negospodarskih dejavnostih. Njihov delež se giblje okoli 72,5% (leta 1980 - 71,4%, 1985 - 73,3%, 1990 - 73,5%, 1992 - 71,3%).

Tabela 19: Zaposleni po spolu in vrsti sektorja

VRSTA SEKTORJA	1980		1985		1990		1992	
	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI	ŽENSKÉ	MOŠKI
DRUŽBENI								
skupaj	343629	429948	371705	442756	367709	418327	313388	343578
gospodarstvo	259204	396123	277313	408179	268697	382671	220857	306329
negospodarstvo	84425	33825	94932	34577	99012	35656	92831	37249
NEDRUŽBENI								
skupaj	79935	88455	79104	95592	75290	98735	78426	100846
samozaposlene, samozaposleni	72219	75035	69443	78609	62247	79149	63788	81726
zasebnice, zasebniki	5487	20326	10022	27991	10062	29010	12075	32437
kmetice, kmetje	66732	54709	59421	50618	52185	50139	51713	49289
zaposlene, zaposleni pri zasebnicah, zasebnikih	7716	13420	9661	16983	13043	19586	14638	19120

Število zaposlenih v nedružbenem sektorju se je od leta 1980 do leta 1992 povečalo za 6% (od 168.390 na 179.272). Najbolj se je povečalo število zasebnic/zasebnikov, in sicer za 73% (leta 1980 jih je bilo 25.813, leta 1992 pa 44.512) ter zaposlenost pri njih (za 60%, od 21.136 na 33.758). K temu je v veliki meri prispevala sprememba zakonodaje pred nekaj leti, ko so se odprle možnosti za podjetništvo, in to je povzročilo pravo invazijo ustanovitev družb z omejeno odgovornostjo. Pri tem je vzpodbudno dejstvo, da se je v tem dvanajstletnem obdobju povečalo število zaposlenih zasebnic za 120% (od 5.487 na 12.075) in s tem tudi njihov delež v strukturi zasebnic/zasebnikov iz 21,3% na 27,1%. Povečal se je tudi delež žensk zaposlenih pri zasebnicah/zasebnikih, in sicer iz 36,5% na 43,4%.

Ti podatki kažejo, da so se ženske v Republiki Sloveniji kar dobro prilagodile novim tržnim razmeram. Zavedajo se, da morajo same poskrbeti za svojo eksistenco in so najverjetneje pogostejše pripravljene sprejeti izziv ali pa naporno delo pri zasebnicah/zasebnikih.

Manjša raziskava, ki jo je leta 1991 izvedel štirinajstdnevni poslovni časopis Barometer med podjetnicami, je pokazala, da 77% žensk, ki so odprle podjetje, sodi v populacijo zrelih oseb. Na njihovo odločitev je po eni strani vplivala negotovost pri iskanju nove zaposlitve zaradi stečaja delovne organizacije, kjer so bile zaposlene, po drugi strani pa so to samozavestne osebe, ki se zavedajo svojih sposobnosti, da lahko nekaj storijo zase. Pretežno se ukvarjajo z naslednjimi dejavnostmi: trgovina, svetovalne in organizacijske storitve, marketing, propaganda, turizem in osebne storitve.

Pri zaposlenih v nedružbenih dejavnostih je zaskrbljujoč podatek, da se je od leta 1980 do leta 1992 za 17% zmanjšalo število zaposlenih kmetic/kmetov. Pri tem je opazen večji trend upadanja števila kmetic (za 22,5%, iz 66.734 v letu 1980 na 51.713 v letu 1992) v primerjavi s številom

kmetov (za 10%, iz 54.709 v letu 1980 na 49.289 v letu 1992). Kaj je vzrok za takšno zmanjšanje zaposlenosti ne vemo. Predvidevamo lahko, da je ekonomska kriza v osemdesetih letih mnoge kmetice/kmete prisilila, da so nehali plačevati prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, razen v zakonsko obveznih primerih, pri čemer so bile predvsem ženske tiste za katere se je ukinilo plačevanje prispevkov.

Tabela 20: Delež zaposlenih žensk po vrsti dejavnosti (%)

DEJAVNOST	% ZAPOSLENIH ŽENSK			% UPRAVNIH, VODSTVENIH DELAVK
	1980	1985	1992	
INDUSTRIJA IN RUDARSTVO	43.3	43.8	41.8	18,3
KMETIJSTVO IN RIBIŠVO	37.9	40.5	42.3	16,8
GOZDARSTVO	17.6	17.6	16.6	10,5
VODNO OSPODARSTVO	10.5	11.4	12.9	14,3
GRADBENIŠTVO	10.7	11.6	13.2	13,9
PROMET IN ZVEZE	17.3	17.5	20.5	36,4
TRGOVINA	59.5	60.9	62.4	24,5
GOSTINSTVO IN TURIZEM	74.3	72.5	70.0	25,1
OBRT IN OSEBNE STORITVE	19.8	20.5	46.7	18,4
STANOVANJSKO KOMUNALNA DEJAVNOST	22.6	23.0	20.2	12,9
FINANCE IDR. POSL. STORITVE	51.8	51.0	55.9	25,8
IZOBRAŽEVANJE IN KULTURA	65.2	65.9	66.5	31,8
ZDRAVSTVO IN SOC. VAR.	83.9	80.9	84.7	56,6
DRUŽBENE ORG. IN SKUP.	61.1	63.3	56.7	35,4

Ker se ženske odločajo predvsem za izobraževanje tradicionalnih ženskih poklicev, so tudi zaposlene predvsem v dejavnostih kot so zdravstvo, šolstvo, socialno varstvo, gostinstvo, turizem in trgovina. Njihov delež zaposlenosti v teh dejavnostih se v obdobju od leta 1980 do 1992 ni bistveno spremenil. V nekaterih dejavnostih je prišlo do rahlega povečanja (trgovina, finance in druge poslovne storitve, izobraževanje in kultura, zdravstvo in socialno varstvo), v nekaterih pa do rahlega upada (gostinstvo in turizem, družbene organizacije in skupnosti).

Kljub visoki izobraženosti žensk v Republiki Sloveniji in s tem pridobitvijo formalnih pogojev za vertikalno mobilnost (napredovanje) jih je na upravnih in vodstvenih delovnih mestih izrazilo malo. Njihov delež se giblje od 10,5% v gozdarstvu do 56,6% v zdravstvu in socialni varnosti. Ženske tudi v tistih panogah dejavnosti, kjer prevladujejo, zasedajo manj upravnih in vodstvenih del, kot bi na njihov delež zaposlenosti pričakovali.

Razlogov za to torej ne smemo iskati v slabši izobraženosti žensk temveč v kulturnih obrazcih in prevladujočih vrednotah v družbi, v družbeno sprejemljivih pričakovanjih do žensk in moških, v različnih socialnih kontekstih življenja moških in žensk.

Še vedno prevladujoči patriarhalni kulturni obrazci od zgodnjega otroštva predpisujejo "primerne" socialne vloge ženskam in moškim. Družba preko dejavnikov socializacije (družina, šola, socialne institucije) prenaša na posameznico/posameznika vzorce vedenja in sklope vrednot, ki so družbeno sprejemljivi in zaželeni. To vpliva na izbor poklicev, saj kot kažejo podatki, ženske v večini

opravljajo dela, ki so nadaljevanje domačih opravil (skrb za druge: storitvene dejavnosti, šolstvo, zdravstvo itd.), ter na njihovo manjšo udeležbo na upravnih in vodstvenih delovnih mestih.

Ker se od ženske pričakuje, da ob katerikoli drugi vlogi opravlja tudi svoje "primarne" vloge, so ženske dvojno obremenjene (zapolitev in delo doma: gospodinjska opravila, skrb za otroke itd.). Zato se tudi marsikatera ženska kljub možnostim odloči za "nekariero", saj nima energije, ki je potrebna za poklicno napredovanje.

Ko gre za pravico do enake nagrade, enake obravnave za enako delo in enake obravnave pri oceni dela, vsi akti, od zakonov, kolektivnih pogodb in splošnih aktov podjetij, vedno obravnavajo delavko/delavca, ne glede na to ali je moški ali ženska. Tako pri plačilu za enako delo ne prihaja do razlik.

Do razlike med povprečno plačo žensk in moških (ta je bila pri ženskah v letu 1992 11% nižja od moških) prihaja zato, ker delajo ženske v povprečju na manj vrednotenih delovnih mestih. Po podatkih o povprečni plači na zaposleno/zaposlenega po dejavnostih imajo ženske v povprečju, razen v dveh primerih, manjšo plačo od moških.

Tabela 21: Razlika med žensko in moško plačo

DEJAVNOST	POVPREČNA PLAČA (v SIT)			RAZLIKA
	VSI	ŽENSKE	MOŠKI	
INDUSTRIJA IN RUDARSTVO	45183	39771	50593	-10822
KMETIJSTVO IN RIBEVO	50897	46142	55652	-9510
GOZDARSTVO	61462	57592	65333	-7741
VODNO OSPODARSTVO	58365	62680	54050	+8630
GRADBENIŠTVO	43732	45150	42315	-2835
PROMET IN ZVEZE	6125	58803	63706	-4903
TRGOVINA	57391	49889	64894	-15005
GOSTINSTVO IN TURIZEM	66360	49114	83606	-34492
OBRT IN OSEBNE STORITVE	43871	41093	46649	-5556
STANOVANJSKO KOMUNALNA DEJAVNOST	50639	51479	49799	+1680
FINANCE IDR. POSL. STORITVE	70004	63291	76717	-13426
IZOBRAŽEVANJE IN KULTURA	68206	59600	76813	-17213
ZDRAVSTVO IN SOC. VAR.	66386	58675	74097	-15422
DRUŽBENE ORG. IN SKUP.	76006	69145	82867	-13722

7. NASILJE NAD ŽENSKAMI

Do druge polovice 80. let fenomen nasilja nad ženskami v Republiki Sloveniji ni obstajal. Pojave nasilja nad ženskami so reševale državne socialne, sodne in policijske institucije kot del "družinske problematike" in kot del drugih problemov, ki so zahtevali intervencijo. Na področju raziskovanja so se beležili podatki za nasilje v družini in za nasilje nad otroki.

Na spremembo orientacije k večji senzibilnosti za žensko problematiko so vplivale predvsem feministične akcije, ki so bile del ženskega gibanja od leta 1984. Najpomembnejši rezultat feministične akcije je bil ustanovitev telefona za ženske in otroke - žrtve nasilja leta 1989 v Ljubljani. To je bila prva nevladna in neprofitna organizacija, ki je nudila neposredno pomoč prizadetim in opozarjala javnost na problem nasilja.

V Republiki Sloveniji niso bili sprejeti posebni ukrepi zato, da se zagotovi odpravljanje nasilja nad ženskami. Ženske skupine pa se že od leta 1990 zavzemajo za spremembo zakonodaje na naslednjih področjih:

1. da se kaznivo dejanje lahke telesne poškodbe in kaznivo dejanje ogrožanja varnosti v družini, zakonski skupnosti ali izvenzakonski skupnosti, uradno preganja;
2. da se za primere kaznivih dejanj lahke in hude telesne poškodbe, ogrožanja varnosti ter posilstva in spolnega nasilja uvede nov varnostni ukrep, ki bo nasilnežu prepovedoval, da napada, grozi, strahuje ali se približuje žrtvi, njenemu bivališču in njenemu delovnemu mestu;
3. da pravna definicija posilstva zajema tako vaginalno kot analno in oralno prisilno spolno občevanje;
4. da ima žrtev fizičnega ali spolnega nasilja pravico do izbire spola vseh strokovnjakinj/strokovnjakov, s katerimi se srečuje v postopku in da jo pri tem lahko spremlja tretja oseba po njeni izbiri.

V Republiki Sloveniji ne obstaja zatočišče za ženske, ki se hočejo umakniti pred nasiljem.

Policijske statistike dokazujejo, da so v 99% primerov nasilja med odraslimi v družini žrtve ženske, povzročitelji pa so moški. Policija izvaja intervencijo v družini po členu 11/4 Zakona o prekrških. Njihova statistika ni ustrezna, saj ne upošteva tistih primerov, kjer policija intervenira, vendar ne poda kazenske ovadbe. Zato sami policijski strokovnjaki/strokovnjakinje poudarjajo, da je v zasebnih prostorih okoli 50% več nasilnih situacij, kot jih prikazuje statistika. Pretepanje v družini namreč ni definirano kot kaznivo dejanje, če gre za lahko telesno poškodbo (zlomljeni nos, rebro, lažji pretres možganov, izbite zobe). Čeprav se nasilje pojavlja več let, mora v teh primerih ženska sama tožiti povzročitelja in nositi stroške tožbe. To dokazuje pravno nezaščitenost žensk pred nasiljem.

Praksa kaže, da mnogo žensk nasilnih dejanj ne prijavlja, temveč jih pogosto poskuša prikriti. Vzrok za to je sram pred drugimi ljudmi, ki bi lahko iskali razloge za pretepanje v njej sami in strah pred povzročiteljevimi grožnjami. Pogosto se zgodi, da ženska spregovori šele, ko strokovna oseba (zdravnica/zdravnik, socialna delavka/delavec, policistka/policaj) sama izjavi sum, da oseba doživlja nasilje. Včasih pa oseba spregovori takrat, ko najde strokovnjakinjo/strokovnjaka, ki deluje v obliki zagovornice/zagovornika.

Podobno je tudi v primerih posilstva. Ženska, ki je posiljena, mora v procesu obsodbe in dokazovanja kaznivega dejanja dokazati, da se je fizično branila. Fizične poškodbe so najpomembnejši in pogosto edini dokaz za preživetu posilstvo. Čeprav imajo ženske formalno

pravico, da izbirajo med strokovnjakom ali strokovnjakinjo kriminalistične službe, v praksi to dejansko ni mogoče zaradi majhnega števila žensk zaposlenih v policijskih službah. Vse to je vzrok, da ženske posilstev praviloma ne prijavljajo. Leta 1993 je policija podala sodišču 69 primerov posilstva in 32 primerov poskusa posilstva.

Izmed vseh oseb zaposlenih v policiji je bilo leta 1983 4,5% policistk in leta 1993 3,0% policistk. Prve ženske so bile v slovensko policijo sprejete šele leta 1973. V policiji ne obstajajo ženske, ki bi bile posebej senzibilizirane za problematiko nasilja nad ženskami in ki bi si pridobile posebno izobraževanje na tem področju.

V okviru kriminalistične službe je zaposlenih 69 kriminalistk, ki delajo predvsem v skupinah za mladoletno prestopništvo. Na področju krvnih deliktov, kamor spadajo tudi posilstva, je v Republiki Sloveniji zaposlena 1 kriminalistka.

Število sodnic na temeljnih sodiščih se od leta 1980 povečuje. Leta 1980 je bilo število sodnic na vseh sodiščih 44,9%. Leta 1993 je bilo 60,3% sodnic izmed vseh sodnikov in sodnic zaposlenih na temeljnih sodiščih in 36% sodnic na vrhovnem sodišču republike Slovenije. Na vseh sodiščih je bilo leta 1993 55,2% sodnic. Navkljub visokemu številu sodnic na slovenskih sodiščih ni podatkov, ki bi dokazovali, v koliko primerih so bile sodnice bolj senzibilizirane za vprašanje nasilja nad ženskami. Sodnice nimajo posebnega izobraževanja, ki bi bilo usmerjeno na vprašanje nasilja, spolnih zlorab in posilstev žensk.

V začetku 90. let so začeli nastajati številni socialni projekti na področju nasilja nad ženskami, spolnih zlorab otrok, na področju duševnega zdravja žensk ter v zadnjem času na področju prostitucije.

Od leta 1992 deluje skupina prostovoljk, ki so odprle telefonsko linijo za prostitutke, ki doživljajo različne zlorabe in iščejo pomoč. V Republiki Sloveniji prostitucija ni sankcionirana kot kaznivo dejanje, temveč je opredeljena kot prekršek zoper javni red in mir, ki se kaznuje z zaporno kaznijo do 30 dni. Ker je to eno od skritih področij realnosti, se na telefon oglašajo le majhno število tistih, ki potrebujejo pomoč. Prav tako ne obstaja število evidentiranih prostitutk, čeprav je prostitucija pogosti vir zaslužka za dekleta iz držav nekdanje Sovjetske zveze, in v manjšem številu za ženske iz naše države.

Ena od posledic feminističnega raziskovanja in feministične akcije je tudi večje odkrivanje spolnih zlorab nad deklicami. Predvsem med socialnimi delavkami, svetovalkami in terapevtkami, potekajo v zadnjih letih prva usposabljanja za pomoč otrokom in odraslim, ki so preživeli spolne zlorabe.

Čeprav vprašanje nasilja nad ženskami v Republiki Sloveniji ni več tabu, manjkajo različne službe, ki bi bile usposobljene za pomoč prizadetim. Državne službe so premalo senzibilizirane v svojem ravnanju s primeri nasilja in pogosto ne delujejo v smeri prizadetih. V večini klasičnih socialnih, psihosocialnih, policijskih in pravnih služb vlada zanikanje specifičnih ženskih problemov in njihovih manjših možnosti izbire v družbi, za katero je značilna prepletenost ruralnega tradicionalizma in modernega individualizma.

8. POSLEDICE DALJŠIH NACIONALNIH ALI MEDNARODNIH, OBOROŽENIH ALI DRUGAČNIH SPOPADOV ZA ŽENSKE

8.1. ŽENSKE KOT ŽRTVE VOJNE

Vojna na nekaterih predelih bivše Jugoslavije je sprožila val begunk/beguncev, ki so zbežali pred agresijo sovražnika na ozemlju Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. Težke okoliščine na območju spopadov so prisilile predvsem ženske, otroke, invalide, ostarele in bolne, da so se zatekli tudi v državo Slovenijo.

Republika Slovenija je najprej sprejela številne begunke/begunce s Hrvaške, v mesecu aprilu 1992 pa so v večjem številu pričeli prihajati begunke/begunci s področja vojaških spopadov na ozemlju Bosne in Hercegovine. Sedaj se nahaja v Sloveniji okoli 31.000 začasnih begunk/beguncev z urejenim statusom. Še vedno pa obstaja sivo polje, to je, določeno število begunk/beguncev, ki se niso prostovoljno prijavili ob popisu pregnanih oseb.

Tabela 22: Starostna struktura začasnih begunk/beguncev po spolu

SPOL IN STAROST	ŠTEVILO	DELEŽ
Otroci do 15. let	10075	32.4
mladina od 15. do 19. leta	3161	10.2
ženske od 19. leta dalje	11555	37.1
moški od 19. leta dalje	6327	20.3
skupaj	31118	100

Ženske populacije od 15. leta dalje je 13.231 oz. 42,5%, otrok do 15. leta je 10.075 ali 32,4% (skupaj žensk od 15. leta dalje in otrok do 15. leta je 23.306 oz. 74,9%).

Iz podatkov je razvidno, da večino populacije začasnih begunk/beguncev v Republiki Sloveniji predstavljajo ženske in otroci, saj je ta populacija tudi najbolj izpostavljena kruti vojni realnosti. Fizični in psihični teror nad ženskami in otroci je v času vojne še posebno izrazit. Moralne vrednote, ki rastejo z žensko osebnostjo od rane mladosti dalje, se v vojnih razmerah preoblikujejo v trd boj za obstanek in preživetje nje same in celotne družine. Tako so pri razseljenih ženskah in begunkah še bolj kot pri moški populaciji poudarjeni znaki čustvenega stresa, fizične izčrpanosti, duševne ranjenosti zaradi izgube, ločitve ali smrti najdražjih, pomanjkanje hrane, izguba doma in materialnih dobrin, ki so si jih pridobile z odrekanjem.

Kljub temu, da imajo begunke/begunci zagotovljeno hrano in bivanje, je večina žensk v nosečnosti psihično "strta", razjeda jih skrb za domače, ki so ostali na področju vojnih spopadov. Čez čas se pojavi tudi strah, kaj bo prinesla prihodnost; se bodo lahko vrnili v domovino, bo mogoče vzpostaviti eksistenco svojim otrokom, bodo lahko kdaj sploh zaživel normalno družinsko življenje itd.

Izkušnje kažejo, da je v taki situaciji najprimerneje vzpostaviti pravilen kontakt z begunkami/begunci, jim posvetiti več pozornosti, ter z zaposlitvijo delno odvrniti misel na vojne strahote. V Republiki Sloveniji tako v zbirih centrih začasne begunke/begunce kot pri družinah potekajo številne aktivnosti z namenom zaposlitve, samoorganiziranja, samopomoči, skratka popestritve enoličnega življenja. Cilj aktivnega sodelovanja je predvsem ublažitev psihosocialnih stisk in vključevanje v normalno življenje tako na ravni posameznice/posameznika kot skupine.

Pri takšnem načinu rehabilitacije so v veliko pomoč prostovoljke/prostovoljci, domača in tuja človekoljubna in kulturna društva. Le-ti organizirajo in vodijo otroške vrtce, tečaje šivanja, pletenja, ročnih del, jezikovne tečaje, frizerske tečaje, skupine za samopomoč, letovanje otrok v tujini in še vrsto drugih aktivnosti, v katere se vključujejo začasni begunci, predvsem pa začasne begunke in njihovi otroci.

Tabela 23: Začasne begunke/begunci v Republiki Sloveniji po šolski izobrazbi od 15. leta dalje

	SKUPAJ	MOŠKI	ŽENSKÉ
brez izobrazbe	17.5 %	7.8 %	23.3 %
nedokončana osnovna šola	15.6 %	12.7 %	17.4 %
dokončana osnovna šola	33.1 %	33.7 %	32.8 %
2. letni program	2.0 %	3.2 %	1.3 %
3. letni program	13.2 %	21.5 %	8.3 %
4. letni program	12.9 %	13.6 %	12.4 %
višja šola	2.4 %	2.9 %	2.0 %
visoka šola	2.9 %	4.0 %	2.3 %
akademski naslov	0.4 %	0.6 %	2.2 %
skupaj	100 %	100 %	100 %

Iz strukture podatkov o šolski izobrazbi začasnih begunk/beguncev je razvidno, da je izobrazbena stopnja žensk veliko nižja od izobrazbene stopnje moških. Problemi nastajajo predvsem pri vključevanju begunk brez osnovnošolske izobrazbe, ki jih je kar 40,7%, v razne oblike poklicnega izobraževanja ter prilagajanju programov in aktivnosti njihovi izobrazbi.

Urad za priseljevanje in begunce pri Vladi Republike Slovenije bo pripravil skupaj s pristojnimi ministrstvi poseben program za repatriacijo začasnih begunk/beguncev. Pri tem bo posebna pozornost posvečena ženskam, otrokom in ostarelim. Trenutno pa pripravlja izobraževalne programe, ki usposablajo začasne begunke/begunce v smislu reaktiviranja na primernih delovnih mestih po vrnitvi v svojo domovino.

8.2. ŽENSKÉ KOT POBUDNICE MIRU

Neposredno po začetku vojne 1991 so se nekatere nevladne ženske skupine v Republiki Sloveniji posvetile mirovnim akcijam in podpori ženskim mirovnim skupinam v Srbiji in na Hrvaškem. (Izkušnja je pokazala tudi, da ženske, ki nimajo političnih pozicij in oblasti, vojne nikakor ne morejo preprečiti in da se njihova vloga izteče v "popravljanje škode", ki jo je vojna povzročila). Pozneje so se nekatere neodvisne skupine začele ukvarjati tudi s humanitarnim delom in delom z begunci in begunkami, njihova usmeritev je postala bolj socialna kot pa politična. Sploh je med prostovoljkami/prostovoljci, ki se ukvarjajo z aktivnostmi za begunke in begunce, veliko število žensk.

Izkušnja vojne je zmanjšala možnosti vpliva žensk na politično odločanje o miru in sicer predvsem zaradi socialnih, psiholoških in tudi materialnih posledic vojne (vladni resorji, ki se ukvarjajo s problematiko, ki je pomembna za ženske, imajo manj finančnih sredstev kot bi jih imeli sicer). Oborožen boj kot "moška zadeva" in sodelovanje na novo nastale slovenske vojske v njem sta k temu bistveno prispevala. Preoblikoval se je tudi odnos do nasilja, v javnem mnenju in v stališčih politikov se je formiralo drugačno razumevanje uporabe ali neuporabe nasilja, drugačen odnos do armade in oboroževanja itd.

Vojna in njena bližina sta vplivali na vero, da je treba imeti močno oboroženo silo in tako nista veliko prispevali k zavesti o nujnosti zmanjševanja oboroževanja. Porušili sta tudi prepričanje o možnosti trajnega miru v Evropi, ki je bilo tako pomembno za javno podporo mirovnim iniciativam.

Možnost vpliva žensk na politično odločanje o miru in vojni je sorazmerna z njihovo zastopanostjo v politiki, oziroma v zunanjepolitičnem odločanju, in še zdaleč ni odvisna zgolj od nevladnih ženskih iniciativ in prizadevanj za strpnost, sporazumevanje in nenasilje.

8.3. ŽENSKÉ V ARMADI

V Sloveniji ne obstaja obveznost služenja vojaškega roka za ženske. Ženske so bile tudi že v prejšnji državi del oboroženih sil. Podatki za leto 1991 (pred vojno v Sloveniji) govorijo o 17,48% žensk, ki so bile vključene v obrambne strukture v Sloveniji. Od tega je bilo znotraj same armade (teritorialna obramba) zaposlenih 6,43% žensk, v upravi ministrstva za obrambo pa 11,05% žensk. Leta 1994, torej tri leta pozneje, je razmerje med ženskami, zaposlenimi v upravi ministrstva in v samih oboroženih silah spremenjeno: v samih oboroženih silah je 10,49% žensk, njihovo število je torej večje, medtem ko se je njihov odstotek v upravi ministrstva za obrambo zmanjšal in znaša 6,46%. Ti podatki ne povedo mnogo vsebinskega, kajti ne povedo mnogo o njihovi vlogi na posameznih ravneh odločanja. Na delovnih mestih in dolžnostih, za katere se zahteva čin, je zaposlenih 3,387% žensk. Od skupnega števila v oboroženih silah in na ministrstvu za obrambo zaposlenih žensk jih ima čin 13,52%. Podatki omogočajo sklep o relativno nizkem številu žensk, ki so zaposlene v oboroženih silah. Obenem je mogoče sklepati tudi, da opravljajo zvečine delo v upravi, ne toliko neposredno v oboroženih silah samih. Možnosti za strukturne spremembe v zvezi z odnosom žensk do vojaške formacije in za spremembo te formacije same kot posledice večje udeležbe žensk v njej so zato majhne. Obenem ostaja nespremenjena tudi klasična podoba žensk kot tistih, ki so objekt vojaške zaščite in s tem tudi specifičen element vojaške ideologije.

